Iceland Liechtenstein Norway Active citizens fund

Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

# Poznaj -MY się

## scenariusze teatralnych warsztatów międzykulturowych

dla klas I-III, IV-VI, VII-VIII oraz szkół średnich

YOU PLAN CULTURE

caritas GDAŃSK

MUZEUM EMIGRACJI GDYNIA ul. Polska 1

Iceland Liechtenstein Norway Active citizens fund

Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

# SPIS TREŚCI / ЗМІСТ

**Autorzy scenariuszy /** Сценаристи
Monika Tomczyk..... 3
Łukasz Ignasiński..... 4

**Scenariusze Moniki Tomczyk /** Сценарії Моніки Томчик
dla klas I-III, wersja polska..... 5-10
для I-III класів український варіант..... 11-17
dla klas IV-VI, wersja polska..... 18-24
для I-III класів український варіант..... 25-31

**Scenariusze Łukasza Ignasińskiego /** Сценарії Лукаша Ігнасінського
dla klas VII-VIII, wersja polska..... 32-37
для VII-VIII класів польська версія..... 38-44
dla szkół średnich, wersja polska.....45-51
для середніх шкіл польська версія..... 52-58

Zaproś nas/ запросити нас..... 59

YOU PLAN CULTURE

caritas GDAŃSK

MUZEUM EMIGRACJI GDYNIA ul. Polska 1

# Monika Tomczyk



Absolwentka Reżyserii Teatru Dzieci i Młodzieży w Akademii Sztuk Teatralnych we Wrocławiu, Akademii Teatru Alternatywnego, pedagogiki specjalnej UŁ, nauczycielka dyplomowana, terapeutka SI( integracji sensorycznej), instruktorka Improwizacji Tańca, Symboliki Ciała oraz Eksperymentalnego Teatru Tańca. W swojej pracy wykorzystuje min.: pedagogikę teatru, metodę tańca kreatywnego opartą o teorię ruchu Labana, Life/Art Process Anny Halprin, dramę, edukację somatyczną na bazie metody Feldenkraisa. W realizowanych projektach tworzy przestrzenie do twórczych działań oraz kreatywnego rozwoju, stawia na budowanie relacji z przyszłym widzem, włączając go poprzez warsztatowe podejście m.in. do budowania tkanki przedstawienia. Uzyskała certyfikat ŁCDNiKP „Nauczyciel Nowator". Przez wiele lat związana z Teatrem Logos w Łodzi jako aktorka. Reżyseruje oraz występuje w eksperymentalnych spektaklach teatru niezależnego kolektywu Portiernia Sztuki. Tworzyła Pracownię Twórczego Widza w Teatrze Lalek Arlekin w Łodzi. Obecnie pracuje w Teatrze Miniatura w Gdańsku jako pedagożka teatru.

МОНІКА ТОМЧИК: ВВипускниця Дитячої та Молодіжної Театральної Режисури в Академії театрального мистецтва у Вроцлаві, Академії Альтернативного Театру, напрямку «Спеціальна педагогіка» Університету Лодзі, дипломована вчителька, терапевтка SI (сенсорної інтеграції), викладачка Імпровізації Танця, Символізму Тіла та Експериментального Театру Танця. У своїй роботі вона використовує, серед іншого: театральну педагогіку, метод творчого танцю, заснований на теорії руху Лабана, метод Життя/ Мистецький процес Анни Гальпрін, драматургію, соматичне виховання на основі методу Фельденкрайза.У своїх проектах Моніка створює простори для креативної діяльності та творчого розвитку, фокусується на побудові відносин із майбутнім глядачем, залучаючи його через майстер-класи між іншим до будови тканини видовища. Здобула сертифікат «Вчитель Новатор» в Лодзькому Центрі Вдосконалення Вчителів і Практичного Навчання. Багато років як актриса співпрацює з театром «Логос» у Лодзі. Режисує та грає в експериментальних виставах незалежного театрального колективу Portiernia Sztuki. Працювала в Студії Творчого Глядача в Театрі Ляльок Арлекін у Лодзі. На даний момент працює театральним педагогом в Театрі Мініатюра в Гданську.

# Łukasz Ignasiński

Aktor, reżyser, nauczyciel akademicki, podróżnik, animator kultury. Absolwent PWST w Krakowie, stypendysta Institut del Teatre w Barcelonie. Współpracował z teatrami: Polskim w Bydgoszczy, Współczesnym w Szczecinie i Nowym w Warszawie. Od początku pracy zawodowej etatowy aktor Teatru im. Wilama Horzycy w Toruniu. Prowadzący oraz organizator warsztatów dla dzieci, młodzieży i dorosłych z różnego rodzaju praktyk teatralnych; m.in. na Katedrze Kulturoznawstwa UMK w Toruniu, WSB w Toruniu, czy Lato w Teatrze. Podczas wypraw, m.in; do Peru, Indii, Meksyku, Birmy, Kambodży. Chile, Indonezji, Turcji czy na Kubę obserwuje zachowania, tradycje oraz rytuały, które pomagają mu w pracy twórczej budować nowe konteksty i metody porozumienia z drugim człowiekiem.



ЛУКАШ ІГНАСІНСЬКИЙ: Актор, режисер, вчитель, мандрівник, аніматор культури. Випускник Академії Театрального Мистецтва у Кракові, стипендіат Institut del Teatre у Барселоні. Співпрацював з театрами: Польським у Бидгощі, Сучасним у Щецині та Новим у Варшаві. З початку професійної кар'єри штатний актор Театру ім. Віляма Гожиці в Торуні. Організатор та ведучий майстер-класів для дітей, молоді та дорослих з різних видів театральних практик, серед інших на Факультеті Культурології Університету Миколая Коперника в Торуні, в Вищій Банківській Школі в Торуні або в рамках програми Літо в театрі. Під час подорожей, наприклад, до Перу, Індії, Мексики, М'янми, Камбоджі, Чилі, Індонезії, Туреччини чи на Кубу, Лукаш спостерігає за поведінкою, традиціями та ритуалами, які допомагають йому створювати нові контексти та методи порозуміння з іншими людьми у своїй творчій роботі.

# 1. SCENARIUSZ

## teatralnych warsztatów międzykulturowych PoznajMy się klasy I-III

/Monika Tomczyk/

**Współ - granie. Ja – Ty – My.**
Wiele kultur, wiele osób, wiele sposobów myślenia, wiele pomysłów, wiele możliwości i jedna przestrzeń.
Warsztaty to proste działania teatralno-performatywne i plastyczne wykorzystujące potencjał pedagogiki teatru i dobrej literatury dziecięcej. Stwarzają uczestnikom przestrzeń doświadczenia (ekspresji) i rozmowy (refleksji). Uteatralizowane zadania aktywizują twórczo uczestników i dają przestrzeń do poszukania odpowiedzi na pytania:

Co to są migracje?
Co nas łączy, a co dzieli?
Co pomaga we wspólnym tworzeniu?
Co to znaczy kogoś poznać?
Czy jesteśmy otwarci i ciekawi poznania siebie i innych?
Czy znamy samych siebie?
Jak dobrze komunikować się?
Czy mówimy tylko słowami?

Cel: zajęcia mają uwrażliwić uczestników i uczestniczki na wartość współpracy i komunikacji w grupie. Warsztaty są też praktyczną formą wspierania grupy w integracji, docenianiu siebie i siebie nawzajem w działaniu. Inspirują także do zapoznania się z literaturą dziecięcą i rozmów na ważne społecznie tematy.

Metody pracy: narzędzia pedagogiki teatru, drama, improwizacja ruchowa, ruch spontaniczny, gry i zabawy teatralne, praca z tekstem,ekspresja plastyczna

Grupa wiekowa ( kl.I-III czyli 6-9 lat)

Miejsce: sala lekcyjna

Czas: 2 godziny lekcyjne
*każdą część scenariusza można realizować oddzielnie – dając dłuższy czas na eksplorację poszczególnych zadań

Przestrzeń: potrzebna otwarta przestrzeń do działań ruchowych

Materiały: instrument- dźwięk typu trójkąt, pastele, papierowe talerze, sznurki - tasiemki ok. 60 cm długości

Środki dydaktyczne: książki obrazkowe jako inspiracje do poszczególnych zadań

**PRZEBIEG WARSZTATÓW:**

I godzina lekcyjna

**AKT 1 / JA**

**Imię i dźwięk**
(instrument)
Zaproś uczestników do wspólnego kręgu i wspólnych twórczych warsztatów.
Na rozpoczęcie wspólnej podróży, zaproś każdego po kolei do powiedzenia swojego imienia, tworząc jednocześnie wspólną przestrzeń dźwiękową. Każdy, kto trzyma instrument mówi swoje imię i wydobywa dźwięk instrumentu,następnie przekazuje go kolejnej osobie.
Gdy instrument odbywa podróż po kole grupa tworzy przestrzeń uwagi, słuchania, koncentracji, uczy się utrzymywać uważność.

*Zanim zaczniecie działać powiedz grupie o ważnych zasadach m.in. : poszukiwania własnych odpowiedzi, braku ocenienia innych i siebie w działaniu.

**Książkowe wprowadzenie tematu**
(książka)
Zaproś do odgadnięcia tematu dzisiejszych warsztatów.

Pokaż grupie książki i poproś o głośne przeczytanie tytułów.
Wytłumacz, że te książki będą inspiracją do dzisiejszych zajęć i zachęć do dyskutowania o temacie dzisiejszych warsztatów teatralnych. Co te tytuły nam mówią, co mają ze sobą wspólnego.

*„Zobaczcie, co dziś dla nas będzie ważne i o czym dziś będziemy rozmawiać. Przeczytajcie tytuły książek:*
*...Ludzie, To My dzieci świata, Razem, Wszyscy się liczą, Migracje..*
-spis literatury i autorów na końcu scenariusza.

Możesz zadawać pytania:
*Czy ludzie są tacy sami, czy ludzie się różnią, czego potrzebują ludzie do życia,*

*czy te potrzeby ludzi są podobne, czy czujemy się dziećmi świata, czy dzieci z różnych stron świata mogą uczyć się w jednej klasie, co to znaczy robić coś razem, dlaczego ludzie wybierają życie w grupie, co sprawia, że chcą trzymać się razem, kiedy jest łatwo, kiedy jest trudno, dlaczego są tu książki o ludziach i zwierzętach, co to znaczy, że wszyscy się liczą, kiedy tak się dzieje a kiedy nie, co to znaczy słowo migracje? itp.*

**Podróż - rozgrzewka w ruchu**
(część inspirowana dwoma książkami „Migracje. Niezwykłe podróże zwierząt" i „Razem. W stadzie, ławicy i chmarze"- zachęcam do skorzystania z warstwy wizualnej książki do pobudzenia wyobraźni ruchowej)

**1.**
Poproś grupę, aby usiadła wygodnie, zamknęła oczy, wysłuchała fragmentu książki:
*Chcę zabrać Was w pewną podróż.*
*Posłuchajmy wszyscy fragmentu książki, a potem spróbujmy to odegrać.*
Dzieci wyobrażają sobie podróż małej jaskółki z Europy do Afryki. Jakie musi pokonać trudności, aby dotrzeć do celu.

Proponuję wykorzystać króciutki fragment o migracjach Wędrujące zwierzęta - z książki „Migracje. Niezwykłe podróże zwierząt" str. 5 lub opowiedzieć taką podróż własnymi słowami.

**2.**
Zaproś grupę do ruchowej dramy - podróży – migracji różnych grup zwierząt. Zachęć uczestników do poruszania się po przestrzeni sali z uwzględnieniem charakterystyki ruchu danych gatunków i środowiska danego kontynentu.

*Zapraszam Was do podróży poprzez różne morza, lądy, kontynenty.*
*Gdy usłyszycie dźwięk zatrzymajcie się w ruchu jakby ktoś robił Wam zdjęcie (tzw. stop -klatkę).*
*Za każdym razem wylosuję dla Was ilustrację z gatunkiem zwierząt i miejscem do którego wędrują.*

Do tego zadania losowo otwieraj książki na poszczególnych ilustracjach. Będą one świetną inspiracją do ruchu i odegrania środowiska w którym akurat znalazły się zwierzęta. Losowanie buduje dramaturgię działania. A książka będzie dodatkowym pretekstem, aby ją przeczytać. np. :

flamingi (jak się poruszają) - Afryka (jaka tam jest pogoda)
pingwiny - Antarktyda
kraby - wyspa Bożego Narodzenia, Ocean Indyjski
słonie – Afryka, Azja
jaskółki - wracają do Europy

Po zadaniu zastanówcie się:
Czy tylko zwierzęta migrują?
Dlaczego ludzie migrują?
Jakbyście się czuli, gdybyście nagle musieli zamieszkać na innym kontynencie, w innym państwie, co byłoby ciekawe, co trudne? Itp.

Czas na refleksję:
jak się czułam w tym zadaniu, co mi sprzyjało, co przeszkadzało, czy lepiej pracowało mi się indywidualnie, czy w grupie, które miejsce w tej podróży było dla mnie najbardziej zaskakujące, czy umiał(a)bym tam żyć?

**AKT 2 / Ja Ty My – Wszyscy się liczą**

Zaproś grupę do wspólnej zabawy inspirowanej książką „Wszyscy się liczą”.
*(Sprawdźmy swoją uważność, empatię, jak się różnimy i czego potrzebujemy, czy na pewno wiemy co inni myślą i czują? I jakie mają potrzeby?)*

Podziel salę na dwie przestrzenie, przestrzeń widzów - obserwatorów oraz przestrzeń sceny. Do tego możesz użyć taśmy papierowej.
Scena to będzie miejsce, gdzie można sprawdzić co czujemy i myślimy w danej sytuacji. Wytłumacz, że zabawę zaczynamy od jednej osoby.
Na scenę kolejno dodajemy po jednej osobie, aż skończymy na całej grupie – klasie.

Każdą mini etiudę kończy dźwięk zatrzymujący ruch (stop - klatka), tak aby był czas na refleksję - zadanie pytań, dodanie kolejnej osoby i zadania.
Za każdym razem powiększamy grupę o jedną osobę (do momentu, gdy cała klasa będzie po stronie sceny).
Całość kończymy frazą „wszyscy się liczą”.

START:
Zaproś na „scenę” pierwszą osobę i zadaj zadanie z książki lub sam wymyśl sytuację.
*„Jedna osoba. Leży w łóżku i liczy uderzenia swojego serca. Zastanawia się, czuje....”*

Osoba na scenie odgrywa mini etiudę (czuję siebie w danej sytuacji, a obserwatorzy badają swoje odczucia i myśli, czy na pewno wiemy co inni myślą i czują? I jakie mają potrzeby? Gdy usłyszymy dźwięk osoba na scenie zatrzymuje się w ruchu jakby ktoś robił zdjęcie (tzw. stop - klatkę).
Zapraszamy kolejną osobę itd.

*„Dwie osoby są na wycieczce w lesie. Jedna z nich....”*
Zatrzymujemy, zadajemy pytania, zapraszamy kolejna osobę.
*„Trzy osoby ...”*

**Podsumowanie:**
Czy umiemy usłyszeć swoje potrzeby i potrzeby innych?
I co robić, żeby je słyszeć? Jak je komunikować?
Co znaczy, że wszyscy się liczą?

**II godzina lekcyjna / po przerwie**

**AKT 3 / MY**

**1.**
Współdziałanie

a. Rozdaj każdemu uczestnikowi wstążkę / tasiemkę ok. 60 cm długości. Poproś uczestników, aby dobrali się w pary, a następnie połączyli - związali ze sobą dwie wstążki w jedną długą.

b. Zaproś duety do różnych doświadczeń ze wspólną wstążką. Stopniuj wyzwania. Zaznacz, że podczas tego doświadczenia ważne jest, aby uczestnicy pamiętali, że wstążka ma uwrażliwić ich w parach (na pozytywne - we współpracy) poruszanie się. Poproś ich o obserwację: co im w tym pomaga, a co przeszkadza?

START:

- *Utrzymujcie wstążkę sztywną jak deska. Próbujcie czy można na zmianę zmieniać poziomy, tak aby utrzymać sztywność wstążki.*
- *Wyruszcie w parach we wspólną podróż po sali - wstążka jest cały czas naprężona. Mijajcie inne pary, przechodźcie nad, pod wstążką. Stawiajcie innym i sobie wyzwania, ale nie przeszkody. Doświadczajcie współpracy. Bądźcie na siebie uważni.*
- *Po podróży po sali ustawcie się w parach równolegle do siebie. Teraz każdy duet przejdzie wspólnie przez szpaler wstążek zatrzymanych na różnych wysokościach. Duet (połączony wstążką) może przemieszczać się pod - nad wstążkami. Reszta grupy utrzymuje wstążki nieruchomo. Tylko na dźwięk (znak) zmienia się ich ułożenie. Uwaga jest skierowana zawsze na jeden duet. Gdy jedna para kończy przejście, zaczyna kolejna.*
- *Ułóżcie wstążki na podłodze równolegle do siebie. Z czym kojarzy się ten obraz? Mogą paść odpowiedzi np. schody, drabina, pasy dla pieszych, most?*
- *Po kolei, indywidualnie przechodźcie pomiędzy liniami wstążek jak po moście – który symbolizuje połączenie dwóch odległych brzegów.*
- *Na koniec ułóżcie z wstążek na podłodze wspólny stół (obrys) i usiądźmy przy nim wspólnie.*

Zapytaj, z czym kojarzy się stół? Co to znaczy gościnność? Czy w słowie stół słyszą inne wyrazy? Z czym im się kojarzy przestrzeń wspólna?

**2.**
**Przy wspólnym wielokulturowym stole**
(ekspresja plastyczna)

Rozdaj papierowe talerzyki i pastele.
Zaproś uczestników do narysowania swojej ulubionej rodzinnej potrawy, z którą chcieliby się z kimś podzielić przy wspólnym stole.

Gdy będą gotowi, zaproś uczestników do opowiedzenia na jaką potrawę zapraszają gości przy naszym stole.
Zastanówcie się czy wiecie skąd pochodzą te potrawy?
Gdzie rosną owoce, warzywa, jaki jest ich kraj, środowisko pochodzenia?
Zachęć do dalszych poszukiwań w tym obszarze.

Podziękuj uczestnikom za tę podróż kulinarną po różnych państwach i kontynentach.

**Podsumowanie warsztatów:**
Na koniec zaproś grupę do ponownej wędrówki instrumentu, jak na początku zajęć.
Zachęć do tego, aby każdy uczestnik przy naszym wspólnym stole (wspólnej przestrzeni) wypowiedział życzenie dla siebie, klasy, świata.
np. życzę, aby nikt nie był głodny na świecie, żeby ludzie umieli się sobą komunikować, żeby dla każdego było miejsce.....

Inspirująca Literatura/ LINKI:

- „Ludzie" Peter Spier, wyd. Muchomor
https://www.muchomor.pl/pl/p/Ludzie/211

- „To my dzieci świata" Eliza Piotrowska, wyd. Centrum Edukacji Dziecięcej
https://publicat.pl/papilon/oferta/dla-przedszkolakow-3-5-lat/my-dzieci-swiata-0
https://natuli.pl/produkt/to-my-dzieci-swiata

- „Razem. W stadzie, ławicy i chmarze" Joanna Rzezak , wyd. Agora dla dzieci
https://agoradladzieci.pl/aktualnosci/razem-w-stadzie-lawicy-i-chmarze/

- „Wszyscy się liczą" Kristin Roskifte wyd. Dwie Siostry
https://wydawnictwodwiesiostry.pl/katalog/wszyscy-sie-licza.html

- „Migracje. Niezwykłe podróże zwierząt" M. Unwin, J. Demond, wy.Czytalisek
https://czytalisek.pl/ksiazki/migracje-niezwykle-podroze-zwierzat-mike-unwin-author-jenni-desmond-illustrator,migrac.htm#format/d

# 1. СЦЕНАРІЙ міжкультурних театральних майстер-класів Давайте познайоМИмося 1-3 класи /Моніка Томчик/

**Взаємо-дія. Я - Ти - Ми.**
Багато культур, багато людей, багато способів мислення, багато ідей, багато можливостей і один простір.

Майстер-класи — це прості театрально-перформативні та мистецькі заходи, які використовують потенціал театральної педагогіки та доброї дитячої літератури. Вони створюють для учасників простір досвіду (вираження) і розмови (рефлексії). Театралізовані завдання активізують учасників творчо та дають простір для пошуку відповідей на запитання:

Що таке міграції?
Що нас об'єднує, а що розділяє?
Що допомагає спільній творчості?
Що значить познайомитись з кимось?
Чи ми відкриті та зацікавлені в пізнанні себе та інших?
Чи знаємо ми себе?
Як добре спілкуватися?
Ми розмовляємо лише словами?

Мета: Ці заняття мають на меті привернути увагу учасників і учасниць до цінності співпраці та спілкування в групі. Майстер-класи також є практичною формою підтримки групи в інтеграції, шануванні себе та один одного в дії. Вони також надихають читати дитячу літературу та говорити на суспільно важливі теми.

Методи роботи: засоби театральної педагогіки, драматургія, рухова імпровізація, спонтанний рух, театралізовані ігри та заняття, робота з текстом, художнє вираження.

Вікова група (I-III класи, тобто 6-9 років)

Місце: класна кімната

Час: 2 години
*кожну частину сценарію можна використати окремо, що дасть більше часу для ознайомлення з окремими завданнями

Простір:
потрібен відкритий простір для рухової діяльності

Матеріали:
інструмент - звук типу трикутника, пастельні фарби, паперові тарілки, мотузка та стрічки довжиною приблизно 60 см

Дидактичні матеріали:
Книжки з картинками як натхнення для окремих завдань

**ПЕРЕБІГ МАЙСТЕР-КЛАСІВ:**

Перша академічна година

**Акт перший / Я**

**Ім'я і звук**
(інструмент)
Запросіть учасників до спільного кола та спільних творчих майстер-класів.
Щоб розпочати вашу спільну подорож, запропонуйте кожному по черзі назвати своє ім'я, створюючи одночасно спільний звуковий простір.
Кожен, хто тримає інструмент, називає своє ім'я та видобуває звук інструменту, а потім передає його наступній особі.
Коли інструмент подорожує колом, група створює простір уваги, слухання, концентрації та вчиться зберігати уважність.

*Перед тим, як почати, розкажіть групі про важливі правила, напр.: пошук власних відповідей, відсутність оцінки інших і себе в дії.

**Книжкове впровадження теми**
(книга)
Запропонуйте відгадати тему сьогоднішнього майстер-класа.

Покажіть групі книги та попросіть їх прочитати назви вголос.
Поясніть, що ці книги стануть джерелом натхнення для сьогоднішнього заняття, і заохотьте їх обговорити тему сьогоднішнього театрального майстер-класа. Про що нам говорять ці назви, що в них спільного?

«Подивіться, що для нас сьогодні буде важливим і про що ми сьогодні будемо говорити. Прочитайте назви книг:
... Люди, Це Ми діти світу, Разом, Кожен має значення, Міграції..
- список літератури та авторів у кінці сценарію.

Можете задавати питання:
Чи люди однакові, чи люди відрізняються, що людям потрібно для життя, чи схожі потреби цих людей, чи почуваємося ми дітьми світу, чи можуть діти з різних куточків світу вчитися в одному класі, що означає робити щось разом, чому люди вибирають жити в групі, що спонукає їх триматися разом, коли є легко, коли є важко, чому тут серед книг є книги про людей і тварин, що означає, що має значення, коли так відбувається, а коли - ні, що означає слово міграції? і т.д.

**Подорож** - розминка в русі
*(частина натхненна двома книгами «Міграції. Надзвичайні подорожі тварин» і «Разом. У стаді, зграї та рою» - рекомендую використати візуальне оформлення книги для стимуляції рухової фантазії)*

**1.**
Запропонуйте групі зручно сісти, заплющити очі та послухати уривок із книги:

*Я хочу взяти вас в одну подорож.*
*Послухаймо всі уривок із книги, а потім спробуємо його розіграти.*
Діти уявляють собі подорож маленької ластівки з Європи до Африки. Які труднощі вона має подолати, щоб долетіти до пункту призначення.

Пропоную використати короткий фрагмент про міграції *Мандрівні тварини* - з книги «Міграції. Надзвичайні подорожі тварин» стор. *5* або розповісти про таку мандрівку своїми словами.

**2.**
Запросіть групу на рухову драму - подорож - міграцію різних груп тварин.
Заохотьте учасників пересуватися в просторі кімнати, враховуючи властивості руху даних видів і навколишнього середовища даного континенту.

*Запрошую вас у подорож різними морями, землями, континентами.*
*Коли почуєте звук, зупиніться в русі, ніби вас хтось фотографує (так званий стоп-кадр).*
*Кожного разу я обиратиму для вас ілюстрацію з видом тварин і місцем, куди вони мандрують.*

*Для цього завдання відкривайте книги на окремих ілюстраціях навмання. Вони стануть чудовим натхненням рухатися та відігравати середовище, в якому опинилися тварини. Випадковість вибудовує драматургію завдання. А книга стане додатковим приводом її прочитати, наприклад:*

фламінго (як вони рухаються) - Африка (яка там погода)
пінгвіни - Антарктида
краби - острів Різдва, Індійський океан
слони - Африка, Азія
ластівки - повертаються до Європи

Після виконання завдання запитайте себе:
Чи тільки тварини мігрують?
Чому люди мігрують?
Що б ви відчували, якби вам раптом треба почати життя на іншому континенті, в іншій країні, що було б цікаво, що було б важко? і т.д.

Час на роздуми:
Як я почувався/-лася в цьому завданні, що мені допомагало, що заважало, мені було краще працювати самостійно чи в групі, яке місце в цій подорожі мене найбільше вразило, чи я б міг/могла там жити?

**ДІЯ 2 / Я Ти Ми - Кожен має значення**

Запропонуйте групі зіграти разом в сценічну гру, натхненну книгою «Кожен має значення». (Давайте перевіримо нашу уважність, емпатію, чим ми відрізняємось і

чого потребуємо, чи справді ми знаємо, що думають і відчувають інші? І які їхні потреби?)

Розмежуйте кімнату на дві зони: зону глядачів-спостерігачів та зону сцени. Для цього можна використати паперовий скотч.
Сцена буде місцем, де можна перевірити, що ми відчуваємо і думаємо в тій чи іншій ситуації. Поясніть, що ми починаємо гру з однієї особи.
На сцену по черзі додаємо по одній людині, поки не вийде вся група – клас.
Кожен міні-етюд закінчується звуком, який зупиняє рух (стоп – кадр), щоб був час на роздуми – запитання, додавання іншої особи та завдання.
Кожного разу ми збільшуємо групу на одну людину (поки весь клас не опиниться збоку від сцени).
Гра завершується фразою «кожен має значення».

ПОЧАТОК:
Запросіть на «сцену» першу особу і дайте завдання з книги або придумайте ситуацію самостійно.
"*Одна людина. Лежить у ліжку і рахує удари свого серця. Думає, відчуває...*"

Людина на сцені розігрує міні-етюд (відчуває себе в даній ситуації, а спостерігачі досліджують свої відчуття і думки, чи справді ми знаємо, що думають і відчувають інші? І які їхні потреби? Коли почуємо звук, людина на сцені зупиняється в русі, ніби хтось фотографує (так званий стоп-кадр). Запрошуємо іншу особу і т.д.

«Двоє людей ідуть в похід до лісу. Один/одна з них...."
Зупиняємо показ, ставимо питання, запрошуємо наступну особу.

«Троє людей...»

**Підсумок:**
Чи можемо ми зрозуміти свої потреби та потреби інших?
А що робити, щоб їх почути? Як про них говорити?
Що означає, що кожен має значення?

Друга академічна година / після перерви

## ДІЯ З/МИ

### 1.
### Співпраця

а. Роздайте кожному учаснику стрічку/шнурок довжиною приблизно 60 см. Попросіть учасників об'єднатися в пари, а потім з'єднати – зв'язати дві стрічки в одну довгу.

б. Запропонуйте дуетам здобути різний досвід зі спільною стрічкою. Ускладнюй завдання поступово.
Зазначте, що під час виконання завдань учасниками важливо пам'ятати, що стрічка має зробити їх більш чутливими під час руху в парах (в позитивному ключі – у співпраці). Попросіть їх поспостерігати: що їм в тому допомагає, а що заважає?

ПОЧАТОК:

- *тримайте стрічку натягнутою, щоб була жорстка як дощечка. Намагайтеся змінювати висоту стрічки таким чином, щоб вона залишалася натягнутою.*
- *вирушайте в парах у спільну подорож по кімнаті - стрічка має бути весь час натягнута. Проходьте повз інші пари, над і під стрічкою. Киньте собі та іншим виклик, а не створюйте перешкоди. Здобувайте досвід співпраці. Будьте уважні до себе.*
- *Після подорожі по кімнаті об'єднайтеся в пари паралельно одна одній. Тепер кожна пара пройде разом через шеренгу стрічок на різній висоті. Пара (з'єднана стрічкою) може пересуватися під - над*

- стрічками. Решта групи тримає стрічки нерухомо. Тільки на звук (знак) змінює їх розташування. Увага завжди прикута до однієї пари. Коли одна пара завершує прохід, починає наступна.
- Покладіть стрічки на підлогу паралельно одна одній. З чим асоціюється цей образ? Можуть бути відповіді, наприклад, сходи, драбина, пішохідний перехід, міст?
- По черзі, самостійно проходьте між лініями стрічок, як мостом, який символізує з'єднання двох далеких берегів.
- В кінці складіть зі стрічок на підлозі спільний стіл (контур) і сядьте до нього разом.

Запитайте, з чим асоціюється стіл?
Що означає гостинність?
Чи чують вони інші слова в слові стіл?
З чим у них асоціюється спільний простір?

**2.**
**За спільним мультикультурним столом**
(художній вираз)

*Роздайте паперові тарілки та пастельні фарби.*
*Запропонуйте учасникам намалювати свою улюблену сімейну страву, якою вони хотіли б поділитися з кимось за спільним столом.*

*Коли учасники будуть готові, запропонуйте їм розповісти, на яку страву вони запрошують гостей до нашого столу.*
*Задумайтеся, чи знаєте ви, звідки походять ті страви?*
*Де ростуть фрукти та овочі, яка їх країна, середовище походження?*
*Заохочуйте подальші дослідження по цій темі.*

*Подякуйте учасникам за цю кулінарну подорож різними країнами та континентами.*

***Підсумок майстер-класу:***
*В кінці запросіть групу знову поділитися інструментом, як на початку заняття.*
*Запропонуйте кожному учасникові за нашим спільним столом (спільним простором) загадати бажання собі, класу, світу, наприклад, я бажаю, щоб у світі ніхто не був голодним, щоб люди вміли спілкуватися, щоб для кожного знайшлося місце.....*

***Надихаюча література/ ПОСИЛАННЯ***:


- «*Люди*» *Пітер Спір, Видавництво Мухомор*
https://www.muchomor.pl/pl/p/Ludzie/211

- «Це ми діти світу» Еліза Піотровська, Видавництво Центр дитячої освіти

https://publicat.pl/papilon/oferta/dla-przedszkolakow-3-5-lat/my-dzieci-swiata-0
https://natuli.pl/produkt/to-my-dzieci-swiata

- «Разом. У стаді, зграї та рою» Йоанна Жезак, Видавництво Агора для дітей

https://agoradladzieci.pl/aktualnosci/razem-w-stadzie-lawicy-i-chmarze/

- «Кожен має значення» Крістін Роскіфте, Видавництво Дві сестри

https://wydawnictwodwiesiostry.pl/katalog/wszyscy-sie-licza.html

- «Міграції. Надзвичайні подорожі тварин» М. Анвін, Дж. Демонд, Видавництво Читалісек

https://czytalisek.pl/ksiazki/migracje-niezwykle-podroze-zwierzat-mike-unwin-author-jenni-desmond-illustrator,migrac.htm#format/d

# 2. SCENARIUSZ
teatralnych warsztatów
międzykulturowych PoznajMy się
klasy IV- VI
/ Monika Tomczyk/

## KOLAŻ WIELOZADANIOWY

### WSTĘP

Wiele kultur, wiele osób, wiele sposobów myślenia, wiele pomysłów, wiele możliwości
i jedna przestrzeń.
Warsztaty to proste działania teatralno-performatywne i plastyczne wykorzystujące potencjał pedagogiki teatru. Stwarzają uczestnikom przestrzeń doświadczenia (ekspresji) i rozmowy (refleksji).
Uteatralizowane zadania aktywizują twórczo uczestników i dają przestrzeń do poszukania odpowiedzi na pytania:

Co to są migracje?
Co nas łączy, a co dzieli?
Co pomaga we wspólnym tworzeniu?
Co to znaczy kogoś poznać?
Czy jesteśmy otwarci i ciekawi poznania siebie oraz innych?
Czy znamy samych siebie?
Co to znaczy dobrze komunikować się?
Czy mówimy tylko słowami?
Jak można działać we wspólnej przestrzeni?

Cel: zajęcia są próbą uwrażliwienia uczestników i uczestniczki na wartość współpracy i komunikacji w grupie. Warsztaty są też praktyczną formą wspierania grupy w integracji. Inspirują także do zapoznania się z literaturą. Są próbą refleksji nad migracjami i współpracą międzykulturową.

Metody pracy: narzędzia pedagogiki teatru, drama, improwizacja ruchowa, ruch spontaniczny, gry i zabawy teatralne, praca z tekstem, ekspresja plastyczna

Grupa wiekowa (kl.IV-VI czyli 10-12 lat)

Czas: 2 godziny lekcyjne
*każdą część scenariusza można realizować oddzielnie – dając dłuższy czas na eksplorację poszczególnych zadań

Przestrzeń: potrzebna otwarta przestrzeń do działań ruchowych

Materiały: instrument - dźwięk typu trójkąt, mazaki, kartony A3, klej, kolorowy papier na każdą z grup, sznurki - tasiemki ok. 60 cm

Środki dydaktyczne: Książki obrazkowe, jako inspiracje do poszczególnych zadań

**PRZEBIEG warsztatów teatralnych :**

I.
**POZNAJMY SIĘ - rozgrzewka w ruchu**

**1.**
**imię i dźwięk**
(instrument)

Zaproś uczestników do wspólnego kręgu i wspólnych twórczych warsztatów.
Na rozpoczęcie wspólnej podróży, zaproś każdego po kolei do powiedzenia swojego imienia, tworząc jednocześnie wspólną przestrzeń dźwiękową. Każdy, kto trzyma instrument mówi swoje imię i wydobywa dźwięk instrumentu, następnie przekazuje go kolejnej osobie.
Gdy instrument odbywa podróż po kole grupa tworzy przestrzeń uwagi, słuchania, koncentracji. Uczy się utrzymywać uważność.*
*Zanim zaczniecie działać, powiedz grupie o ważnych zasadach m.in.: poszukiwania własnych odpowiedzi, braku ocenienia innych i siebie w działaniu.

**2.**
**indywidualne- wspólne**
Zaproś osoby uczestniczące w warsztatach do swobodnego poruszania się po przestrzeni sali, a na dźwięk instrumentu o zatrzymywanie się.
Ważne, aby osoby poruszały się pojedynczo i skupiły się na poruszaniu się w przestrzeni i odczuciach z własnego ciała.

Zaproś osoby uczestniczące w warsztatach do swobodnego poruszania się po przestrzeni sali, a na dźwięk instrumentu o zatrzymywanie się.
Ważne, aby osoby poruszały się pojedynczo i skupiły się na poruszaniu się w przestrzeni i odczuciach z własnego ciała.

Zadawaj pomocnicze pytania podczas każdego zatrzymania na dźwięk:
- sprawdźcie czy stoicie równomiernie rozstawieni w sali,
- zamknij oczy i usłysz jak bije twoje serce,
- sprawdź czy wstrzymujesz oddech podczas zatrzymania,
- zamknij oczy i zastanów się czy pamiętasz, kto przed chwilą stał najbliżej ciebie itp.

Zaproś grupę do ustawienia się wg podanych kategorii na dźwięk np.:

- *ustawcie się w grupy wg wspólnych kolorów ubrań,*
- *ustawcie się w grupy wg wspólnych rodzajów butów,*
- *ustawcie się w grupy wg wspólnego koloru oczy,*
- *ustawcie się w grupy wg linii czasu czyli wg swojego miesiąca urodzenia itp.,*
- *ustawcie się w formę dwóch wielkich kwadratów, dwóch kół itp.*

**3.**
**nasze codzienne wybory / czego potrzebuje i co lubię**

Rekwizytem będzie tu lina trzymana przez dwie osoby.
Zaproś uczestników, aby podczas ćwiczenia dokonywali szybkich wyborów oraz ustawili się po tej stronie liny, która jest najbliższa ich dzisiejszym potrzebom.
Dawaj różne możliwości wyboru. Różnicuj trudności pytań.

*Zadanie:*
*Dwie osoby trzymają naprężoną linę i po każdym pytaniu zmieniają swoje ustawienie w przestrzeni sali.*
*Wybierz po której stronie liny dziś staniesz?*
*Sprawdź jak dziś się czujesz, co jest dla Ciebie ważne, którą stronę wybierasz?*

- *kawa czy herbata? Po jednej stronie liny ustawiają się osoby mające ochotę na kawę, po drugiej stronie herbatę.*
- *Pizza czy makaron? Po jednej stronie liny ustawiają się osoby wybierające dziś pizzę, po drugiej stronie makaron.*
- *Spacer po lesie czy wypad do kina? Po jednej stronie liny ustawiają się osoby wybierające spacer po lesie, po drugiej stronie wypad do kina.*
- *Dziś odpoczynek czy uczenie się? Po jednej stronie liny ustawiają się osoby wybierające odpoczynek, po drugiej stronie uczenie się.*
- *Itp.*

**4.**
**współdziałanie**

a. Rozdaj każdemu uczestnikowi wstążkę/ tasiemkę ok. 50 cm długości. Poproś uczestników, aby dobrali się w pary, a następnie połączyli - związali ze sobą dwie wstążki w jedną długą.

b. Zaproś duety do różnych doświadczeń ze wspólną wstążką. Stopniuj wyzwania.
Zaznacz, że podczas tego doświadczenia ważne jest, aby uczestnicy pamiętali, że wstążka ma uwrażliwić ich w parach (na pozytywne, we współpracy) poruszanie się. Są teamem. Poproś ich o obserwację: co im w tym pomaga, a co przeszkadza?

START:

- *utrzymujcie wstążkę sztywną jak deska. Próbujcie czy można na zmianę zmieniać poziomy, tak aby utrzymać sztywność wstążki.*

- *wyruszcie w parach we wspólną podróż po sali - wstążka jest cały czas naprężona. Mijajcie inne pary, przechodźcie nad lub pod wstążką. Stawiajcie innym i sobie wyzwania, a nie przeszkody. Doświadczajcie współpracy. Bądźcie na siebie uważni.*

- *Po podróży po sali ustawcie się w parach, równolegle do siebie. Teraz każdy duet przejdzie wspólnie przez szpaler wstążek zatrzymanych na różnych wysokościach. Duet (połączony wstążką) może przemieszczać się pod - nad wstążkami. Reszta grupy utrzymuje wstążki nieruchomo. Tylko na dźwięk (znak) zmienia się ich ułożenie. Uwaga jest skierowana zawsze na jeden duet. Gdy jedna para kończy przejście, zaczyna kolejna.*

- *Ułóżcie wstążki na podłodze równolegle do siebie. Z czym kojarzy się ten obraz? Mogą paść odpowiedzi np. schody, drabina, pasy dla pieszych, most...*

- *Po kolei, indywidualnie przechodźcie pomiędzy liniami wstążek jak po moście – który symbolizuje połączenie dwóch odległych brzegów.*

- *Na koniec ułóżcie z wstążek na podłodze wspólny stół (obrys) i usiądźmy przy nim wspólnie.*

Zapytaj, z czym kojarzy się stół?
Co to znaczy gościnność?
Czy w słowie stół słyszą inne wyrazy?
Z czym im się kojarzy przestrzeń wspólna?

**II.**
**Kolaż wielozadaniowy (wielokulturowy?)**
od pracy plastycznej do działania teatralnego

**1.**
**Zespoły**
Poproś uczestników, aby podzielili się na grupy - pięcioosobowe zespoły (o takiej samej ilości osób w grupie) i znaleźli sobie miejsce w sali.

**2.**
**Karta skojarzeń:**
Każdy z zespołów dostaje 1-2 inspirujące książki obrazkowe (spis tytułów na końcu scenariusza) i ma za zadanie wypisanie w reporterskim skrócie szybkich skojarzeń z nimi związanych:

- o czym mówi tytuł?

- o czym mówią ilustracje?
- wypiszcie emocje, uczucia jak patrzycie na losowo wybraną ilustrację,
- co widzicie, co czujecie, co myślicie jak patrzycie na losowo otwartą stronę z ilustracją?
- o czym może być książka– patrząc na strony i okładkę książek?
- jaki cytat był ważny - zdanie?

Odczytajcie zapiski z kartek.
Porozmawiajcie o tym przez chwilę, jaki temat będzie ważny podczas warsztatów
w aspekcie wielokulturowości.

* Książki do inspiracji – proponowane tytuły (spis i linki na końcu scenariusza)
*Ludzie, Wszyscy się liczą, Migracje, Migranci, Razem, Intruzi, Skąd – dokąd, Wędrowne Ptaki itp.*

**3.**
**Kolaż**
plastyczna kompozycja przestrzeni

Zaproś uczestników do zrealizowania zadania.*
Każdy zespół otrzymuje kartkę A3, 5 kolorowych kartek (kolor na osobę) oraz kleje.

*Każdy z Was w zespole losuje kolor kartki.*
*Podzielcie swoja kartkę na 5 różnych części.*
*Następnie wspólnie z grupą popatrzcie na białą kartkę A3 i zaprojektujecie przestrzeń na której zmieszczą się wszystkie kolory.*
*Układajcie podzielone kolorowe kartki i przyklejcie je na wspólnej przestrzeni A3. Ustalcie czy jest miejsce dla wszystkich kolorów, czy wszystkie kolory potrzebują tyle samo powierzchni co inne? Zastanówcie w jaki sposób je rozmieszczacie i przykleicie, płasko czy przestrzennie? Jak zakomponujecie je w przestrzeni kartki? Stwórzcie koncepcję przestrzeni wspólnej.*
*Gdy praca będzie gotowa, przyjrzyjcie się jej i nadajcie tytuł tej kompozycji.*
*Spójrzcie na kompozycję jak na wyspę i nadajcie jej nazwę.*
*Jaką nazwę ma wasza wyspa?*

* zadaniem uczestników jest zakomponowanie, wspólnej pracy plastycznej w formacie a3 (kolażu) tzw. wyspy na której zmieszczą się wszystkie kolory.

**4.**
**Prezentacje zespołów**

Wystawa
Zaproś grupy do stworzenia wystawy kolaży:

*Zróbcie wystawę kolaży.*
*Przyjrzyjcie się im.*
*Zastanówcie się, jakie modele zagospodarowane wspólnej przestrzeni prezentują prace, czy widzicie w nich podobieństwa, czy różnice, czy jest miejsce dla wszystkich kolorów? Itp.*

Rzeźby
Zaproś grupy do tworzenia grupowych rzeźb w przestrzeni:
*Potraktujcie kolaż (waszą zespołową prace plastyczną) jako projekt przestrzeni. Spróbujcie pokazać zaprojektowaną mapę jako rzeźbę w przestrzeni sali.*

Czas na refleksję:
Zainicjuj dyskusję i przestrzeń do refleksji.

*Przydatne mogą być zapisane pytania na dużych kartkach.

- *Co widzicie?*
- *Jak przebiegała wasza twórcza współpraca? Czy dla wszystkich było miejsce?,*
- *Jak patrzymy na nasze kolaże to jaki model wielokulturowości, gościnności, wymiany widzimy? Czy wszyscy się liczą ?*
- *Która grupa – kolor ma najwięcej przestrzeni?*
- *Czy kompozycja jest równomierna czy dominuje tam podział?*
- *Czy jakiś kolor został zdominowany lub wykluczony?*

**Podsumowanie warsztatów:**
Na koniec zaproś grupę do ponownej wędrówki instrumentu jak na początku zajęć. Zachęć do tego, aby każdy uczestnik skończył zdanie(życzenie oparte na pozytywnym myśleniu):
Przestrzeń wspólna- międzykulturowa to .....

Inspirująca Literatura/ LINKI:

- „Ludzie" Peter Spier, wyd. Muchomor

https://www.muchomor.pl/pl/p/Ludzie/211

- „Razem. W stadzie, ławicy i chmarze" Joanna Rzezak , wyd. Agora dla dzieci

https://agoradladzieci.pl/aktualnosci/razem-w-stadzie-lawicy-i-chmarze/

- „Wszyscy się liczą" Kristin Roskifte wyd. Dwie Siostry

https://wydawnictwodwiesiostry.pl/katalog/wszyscy-sie-licza.html

- „Migracje. Niezwykłe podróże zwierząt" M. Unwin, J. Demond, wy.Czytalisek

https://czytalisek.pl/ksiazki/migracje-niezwykle-podroze-zwierzat-mike-unwin-author-jenni-desmond-illustrator,migrac.htm#format/d

- Podróż” Francesca Sanna, wyd. Kultura Gniewu
  https://kultura.com.pl/kultura-gniewu/262-podroz.html

- „Skąd i dokąd” Romana Romanyszyn, Andrij Łesiw wyd. Wytwórnia
https://wytwornia.com/pl/p/Skad-i-dokad-Romana-Romanyszyn-i-Andrij-Lesiw/166

- „Migranci” Issa Watanabe wyd. Dwie Siostry
  https://wydawnictwodwiesiostry.pl/katalog/migranci.html

- „ Wędrowne Ptaki” Michael Roher, wyd. Prószyński i S-ka.
  https://www.proszynski.pl/product/wedrowne-ptaki

- „ Intruzi” Susanna Isern, Sonja Wimmer, wyd. Znak emotikon
https://www.znak.com.pl/ksiazka/intruzi-isern-susanna-wimmer-sonja-229110

# 2. СЦЕНАРІЙ

міжкультурних театральних майстер-класів Давайте познайоМИмося
4-6 класи
/Моніка Томчик/

## БАГАТОЗАДАЧНИЙ КОЛАЖ

### ВСТУП

Багато культур, багато людей, багато способів мислення, багато ідей, багато можливостей і один простір.
Майстер-класи — це прості театрально-перформативні та мистецькі заходи, які використовують потенціал театральної педагогіки та доброї дитячої літератури. Вони створюють для учасників простір досвіду (вираження) і розмови (рефлексії). Театралізовані завдання активізують учасників творчо та дають простір для пошуку відповідей на запитання:

Що таке міграції?
Що нас об'єднує, а що розділяє?
Що допомагає спільній творчості?
Що значить познайомитись з кимось?
Чи ми відкриті та зацікавлені в пізнанні себе та інших?
Чи знаємо ми себе?
Як добре спілкуватися?
Ми розмовляємо лише словами?

Мета: Ці заняття мають на меті привернути увагу учасників і учасниць до цінності співпраці та спілкування в групі. Майстер-класи також є практичною формою підтримки групи в інтеграції, шануванні себе та один одного в дії. Вони також надихають читати дитячу літературу та говорити на суспільно важливі теми.

Методи роботи: засоби театральної педагогіки, драматургія, рухова імпровізація, спонтанний рух, театралізовані ігри та заняття, робота з текстом, художнє вираження.

Вікова група (IV-VI класи, тобто 10-12 років)

Час: 2 академічні години
*кожну частину сценарію можна використати окремо, що дасть більше часу для ознайомлення з окремими завданнями

Простір: потрібен відкритий простір для рухової діяльності

Матеріали: інструмент - звук типу трикутника, маркери, картон формату А3, клей, кольоровий папір для кожної групи, шнурки - стрічки довжиною приблизно 60 см

Дидактичні матеріали:
Книжки з картинками як натхнення для окремих завдань

**ПЕРЕБІГ МАЙСТЕР-КЛАСІВ:**

**I.**
**Давайте познайомимося - рухлива розминка**

**1.**
**Ім'я і звук**
(інструмент)

Запросіть учасників до спільного кола та спільних творчих майстер-класів.
Щоб розпочати вашу спільну подорож, запропонуйте кожному по черзі назвати своє ім'я, створюючи одночасно спільний звуковий простір.
Кожен, хто тримає інструмент, називає своє ім'я та видобуває звук інструменту, а потім передає його наступній особі.
Коли інструмент подорожує колом, група створює простір уваги, слухання, концентрації та вчиться зберігати уважність.

*Перед тим, як почати, розкажіть групі про важливі правила, напр.: пошук власних відповідей, відсутність оцінки інших і себе в дії.

**2.**
**Індивідуальне - спільне**
Запропонуйте учасникам майстер-класів вільно пересуватися по кімнаті, а на звук інструмента зупинятися.
Важливо, щоб люди рухалися по одному і зосередилися на переміщенні в просторі та відчуттях власного тіла.

Ставте допоміжні запитання під час кожної зупинки на звук:

- *переконайтеся, що ви рівномірно розподілені по кімнаті,*
- *закрийте очі і відчуйте, як б'ється ваше серце,*
- *перевірте, чи ви затримуєте дихання, коли зупиняєтеся,*
- *закрийте очі і подумайте, чи пам'ятаєте ви, хто щойно стояв найближче до вас тощо.*

Запропонуйте групі вишикуватися на звук відповідно до заданих категорій, наприклад:

- *об'єднайтесь у групи відповідно до однакового кольору одягу,*
- *об'єднайтесь у групи відповідно до однакового типу взуття,*
- *об'єднайтеся в групи за однаковим кольором очей,*
- *об'єднайтеся в групи відповідно до хронології, тобто відповідно до вашого місяця народження тощо,*
- *об'єднайтеся в кшталт двох великих квадратів, двох кіл тощо.*

**3.**
**Наш щоденний вибір / що мені потрібно і що мені подобається**

В цьому завданні реквізитом буде мотузка, яку тримають двоє людей. Запропонуйте учасникам прийняти швидке рішення під час вправи та встати по тій стороні мотузки, яка найбільше відповідає їхнім сьогоднішнім потребам.
Давайте різноманітні варіанти вибору. Змінюйте складність питань.

*Завдання*:
*Двоє людей тримають натягнуту мотузку і після кожного запитання змінюють своє місце в кімнаті.*
*Вибери, з якого боку мотузки ти сьогодні станеш?*
*Перевір, як ти сьогодні себе почуваєш, що для тебе важливо, який бік мотузки обереш?*

- Кава чи чай? По один бік мотузки стають особи, які мають бажання напитися кави, по інший – чаю.
- Піца чи паста? По один бік мотузки стають учасники, які сьогодні обирають піцу, по інший – пасту.
- Прогулянка в лісі чи похід в кіно? По один бік мотузки — люди, які обирають прогулянку лісом, по інший — похід у кіно.
- Сьогодні відпочинок чи навчання? По один бік мотузки стають люди, які обирають відпочинок, по інший – навчання.

**4.**
**Співпраця**

а. Роздайте кожному учаснику стрічку/шнурок довжиною приблизно 60 см. Попросіть учасників об'єднатися в пари, а потім з'єднати – зв'язати дві стрічки в одну довгу.

б. Запропонуйте дуетам здобути різний досвід зі спільною стрічкою. Ускладнюй завдання поступово.
Зазначте, що під час виконання завдань учасниками важливо пам'ятати, що стрічка має зробити їх більш чутливими під час руху в парах (в позитивному ключі – у співпраці). Попросіть їх поспостерігати: що їм в тому допомагає, а що заважає?

ПОЧАТОК:

- тримайте стрічку натягнутою, щоб була жорстка як дощечка. Намагайтеся змінювати висоту стрічки таким чином, щоб вона залишалася натягнутою.
- вирушайте в парах у спільну подорож по кімнаті - стрічка має бути весь час натягнута. Проходьте повз інші пари, над і під стрічкою. Киньте собі та іншим виклик, а не створюйте перешкоди. Здобувайте досвід співпраці. Будьте уважні до себе.
- Після подорожі по кімнаті об'єднайтеся в пари паралельно одна одній. Тепер кожна пара пройде разом через шеренгу стрічок на різній висоті. Пара (з'єднана стрічкою) може пересуватися під - над стрічками. Решта групи тримає стрічки нерухомо. Тільки на звук (знак) змінює їх розташування. Увага завжди прикута до однієї пари. Коли одна пара завершує прохід, починає наступна.
- Покладіть стрічки на підлогу паралельно одна одній. З чим асоціюється цей образ? Можуть бути відповіді, наприклад, сходи, драбина, пішохідний перехід, міст?
- По черзі, самостійно проходьте між лініями стрічок, як мостом, який символізує з'єднання двох далеких берегів.
- В кінці складіть зі стрічок на підлозі спільний стіл (контур) і сядьте до нього разом.

Запитайте, з чим асоціюється стіл?
Що означає гостинність?
Чи чують вони інші слова в слові стіл?
З чим у них асоціюється спільний простір?

**II.**
**Багатозадачний (мультикультурний?) колаж**
від художньої роботи до театральної дії

**1.**
**Команди**
Попросіть учасників розділитися на групи – команди по п’ять осіб (з однаковою кількістю осіб у групі) і знайти місце в кімнаті.

**2.**
**Картка асоціації:**
Кожна команда отримує 1-2 надихаючі книжки з картинками (список назв у кінці сценарію) і має завдання записати швидкі асоціації, пов’язані з ними, у репортерському резюме:
про що говорить назва?
що відображають ілюстрації?
перерахуйте емоції, почуття при перегляді випадково обраної ілюстрації,
що бачите, що відчуваєте, про що думаєте, коли дивитеся на випадково відкриту сторінку з ілюстрацією?

про що може бути книга – дивлячись на сторінки та обкладинки книг? яка цитата була важливою - наведіть речення.

Прочитайте текст на картках.
Погадайте недовго про прочитане, яка тема буде важливою під час майстер-класу
з точки зору мультикультуралізму.

* Книги для натхнення - запропоновані варіанти (список і посилання в кінці сценарію)
Люди, Кожен має значення, Міграції, Мігранти, Разом, Зловмисники, звідки, перелітні птахи тощо.

**3.**
**Колаж**
художня композиція простору

Запропонуйте учасникам виконати завдання.*
Кожна команда отримує аркуш А3, 5 кольорових аркушів (один колір на особу) і клей.

*Кожен із вас у команді витягує аркуш випадкового кольору.*
*Розділіть свій аркуш на 5 різних частин.*
*Потім разом із групою подивіться на білий аркуш формату А3 та створіть простір, де помістяться всі кольори.*
*Розкладіть розділені кольорові аркуші та приклейте частини на спільний аркуш А3. Визначте, чи є місце для всіх кольорів, чи всім кольорам потрібно стільки ж місця, скільки іншим? Подумайте, як ви їх розташуєте і приклеїте, плоско чи просторово? Як розмістите їх у на поверхні аркуша? Створіть концепцію спільного простору.*
*Коли робота буде готова, придивіться до неї і надайте назву цій композиції.*
*Подивіться на композицію як на острів і вигадайте йому назву.*
*Як називається ваш острів?*

* завдання учасників – створення спільної художньої роботи формату А3 (колажу), т. зв. острова, на котрому змістяться всі кольори.

**4**
**Презентації команд**

<u>Виставка</u>
Запропонуйте групам створити виставку колажів:
*Зробіть виставку колажів.*

Придивіться до них.
Подумайте, які моделі планування спільного простору представляють роботи, чи бачите ви в них схожості чи відмінності, чи є місце всім кольорам? і т.п.

Скульптури
Запропонуйте групам створити групові скульптури в просторі:
Поставтеся до колажу (вашої командної роботи) як до дизайну простору.
Спробуйте показати запроектовану карту у вигляді скульптури в просторі кімнати.

Час подумати:
Розпочни дискусію та простір для роздумів.

* Корисними можуть бути питання, написані на великих аркушах паперу.

- Що ви бачите?
- Як проходила ваша творча співпраця? Чи для всіх було місце?
- Коли ми дивимося на наші колажі, яку модель мультикультуралізму, гостинності та обміну ми бачимо?
- Чи кожен має значення?
- Яка група кольорів має найбільше місця?
- Чи композиція є рівномірна чи переважає поділеність?
- Чи якийсь колір здобув перевагу або був виключений?

Підсумок семінару:
В кінці запросіть групу знову побродити за інструментом, як на початку заняття.
Запропонуйте кожному учасникові закінчити речення (бажання, засноване на позитивному мисленні):
Спільний міжкультурний простір – це .....

Надихаюча література/ ПОСИЛАННЯ:

- «Люди» Пітер Спір, Видавництво Мухомор
https://www.muchomor.pl/pl/p/Ludzie/211

- «Разом. У стаді, зграї та рою» Йоанна Жезак, Видавництво Агора для дітей
https://agoradladzieci.pl/aktualnosci/razem-w-stadzie-lawicy-i-chmarze/

- «Кожен має значення» Крістін Роскіфте, Видавництво Дві сестри
https://wydawnictwodwiesiostry.pl/katalog/wszyscy-sie-licza.html

- «Міграції. Надзвичайні подорожі тварин» М. Анвін, Дж. Демонд, Видавництво Читалісек
https://czytalisek.pl/ksiazki/migracje-niezwykle-podroze-zwierzat-mike-unwin-author-jenni-desmond-illustrator,migrac.htm#format/d

- «Подорож» Франческо Санна, Видавництво Культура гнєву
https://kultura.com.pl/kultura-gniewu/262-podroz.html

- «Звідки і куди» Романа Романишин, Андрій Лесів, Виалвництво Витвурня
https://wytwornia.com/pl/p/Skad-i-dokad-Romana-Romanyszyn-i-Andrij-Lesiw/166

- «Мігранти» Ісса Ватанабе, Видавництво Дві сестри
https://wydawnictwodwiesiostry.pl/katalog/migrants.html

- «Перелітні птахи» Майкл Рогер, Видавництво Прушинський і С-ка
https://www.proszynski.pl/product/wedrowne-ptaki

- «Чужинці» Сюзанна Ізерн, Соня Віммер, Видавництво Знак емотікон
https://www.znak.com.pl/ksiazka/intruzi-isern-susanna-wimmer-sonja-229110

# 3. SCENARIUSZ teatralnych warsztatów międzykulturowych PoznajMy się klasy VII-VIII /Łukasz Ignasiński/

CELE: Odróżnienie pojęć: migrant/migrantka - uchodźczyni/uchodźca, Polska - ojczyzna. Integracja oraz wzajemne poznanie i zrozumienie w oparciu o komunikację międzykulturową i ćwiczenia teatralne.
METODY PRACY: narzędzia pedagogiki teatru, drama, improwizacja ruchowa, ruch spontaniczny, gry i zabawy teatralne
MIEJSCE: sala lekcyjna/świetlica - potrzebna otwarta przestrzeń do działań ruchowych
CZAS TRWANIA: 2h*
MATERIAŁY: ryzy papieru w większym formacie (np. A3), flamastry, markery
*każdą część scenariusza można realizować oddzielnie – dając dłuższy czas na eksplorację poszczególnych zadań

**Część I. Integracja i Poznanie**

**1. Poznajmy się – Przymiotnik i trzy rzeczowniki**
Wszyscy siadamy w kręgu, każdy uczestnik po kolei wymyśla/wybiera jeden rzeczownik (np. lampa, stół, kot, etc.) i dobiera do niego trzy przymiotniki, które określają dany rzeczownik, (np.: lampa - wysoka, świecąca, gorąca; stół -drewniany, brązowy czysty, etc.). Wszyscy staramy się zapamiętać wybrane przymiotniki. Po zakończeniu całej rundy prowadzący prosi uczestników o podstawienie w miejsce rzeczownika swojego imienia i wypowiedzeniu go w formule "Cześć, jestem (imię) jestem wysoki, świecący i gorący np.: "Cześć, jestem Janek, jestem wysoki, święcący i gorący".

*Ta z pozoru śmieszna zabawa, poza przełamaniem lodów w grupie, pokazuje, że abstrakcyjne przymiotniki w połączeniu z naszym imieniem, nabierają nowych kontekstów i znaczeń, oraz tworzą przestrzeń do dalszej pracy w "poznawaniu siebie".*

**2. Poznajmy się – Historia Imion**
Siedzimy w kole – każdy po kolei mówi swoje imię oraz jego historię (np. dlaczego akurat to imię dali mu rodzice albo miał mieć na imię inaczej, gdyby urodził się/urodziła się jako dziewczynka/chłopiec, czy o etymologii lub symbolice swojego imienia np.: czy wywodzi się z jakiejś tradycji. Warto z uczestnikami sprowokować rozmowę o ważności "historii imienia"

*Nawet, jeśli nie wszyscy uczestnicy mają coś do powiedzenia, może dla części z nich będzie to inspiracją by zapytać swoich rodziców/opiekunów o swoja historię po powrocie do domu.*

### 3. Poznajmy się - Działania w grupie - „Tratwa”

Prowadzący wyznacza przestrzeń. Uczestnicy chodzą w przestrzeni, równomiernie podzieleni w grupie. Każdy chodzi w swoim kierunku, w swoim tempie, osobno, ale ważne jest, żeby grupa wypełniła całą salę... Nie może być pustych miejsc. Co jakiś czas prowadzący mówi „stop”, wtedy grupa może zaobserwować, gdzie są „dziury”- puste miejsca. Dążymy do efektu: równomiernie rozdzielonej grupy, która jest w ciągłym ruchu i wypełnia sobą całą tratwę. Wtedy tratwa nie zatonie. Nie może być tak, że po jednej stronie mamy więcej osób, wtedy na tę stronę tratwa się przechyli i wszyscy utoną.

**Wariant A. Różne tempo**

Uczestnicy chodzą swobodnie po sali, w dowolnym kierunku. Prowadzący ma “magiczny” suwak przyspieszający i zwalniający tempo chodzenia grupy w skali od - 10 do +10 - gdzie +10 to tępo najszybsze, a -10 najwolniejsze (nie oznacza to, że uczestnicy przy - 10 nie poruszają się, tylko starają się przemieszczać jak najwolniej potrafią). Prowadzący moderuje tempo, zachowując wszystkie zasady “tratwy” opisane powyżej. Ćwiczenie łączy umiejętność skupienia się na komendach z aktywnością ruchową. Podczas praktykowania widać wyraźnie poziom integracji i wzajemną czujności uczestników w grupie.

**Wariant B. Zadania i figury w przestrzeń**

Ważne: Każdy kolejny wariant włączamy tylko pod warunkiem, że udało się przeprowadzić ćwiczenie powyżej
Chodzimy w przestrzeni, każdy w swoim kierunku, w swoją stronę. Prowadzący daje różne komendy, na które uczestnicy reagują: tworzymy koło/trójkąt/znak zapytania/wykrzyknik/ kropkę/literkę „W”, „K” itp. lub w miarę rozwoju ćwiczenia konkretne sytuacje np.: szkołę pogrzeb, supermarket, ślub, zoo...

*Ważne: podczas pracy uczestnicy nie komunikują się między sobą, chodzi o obserwację i współpracę opartą na działaniu. Ćwiczenie zazwyczaj aktywizuje wszystkich uczestników, szczególnie jeśli nie posługują się tym samym językiem.*

**Wariant C. Stop i hop – koncentracja i kreatywność**

Chodzimy swobodnie po sali. Uczestnicy zapamiętują pięć komend. „Jeden” to „stop”. Trzeba się zatrzymać w pozycji, w której zaskoczy nas prowadzący. „Dwa” to „hop”. Na hasło trzeba podskoczyć. „Trzy” to „siedź”, „cztery” – „leż” i „pięć” – „rób co chcesz”. Ta ostatnia opcja pozostawia uczestnikom swobodę działania. W trakcie ćwiczenia wszyscy poruszają się po całej sali, a prowadzący podaje komendy w różnej kolejności. Podaje je

w postaci zaszyfrowanej (tj. „Jeden”, „Dwa” itp., nie „Stop”, „Hop”...). Można również dodać uczestnikom różnorodne tematy: teraz jest wam bardzo wesoło, macie bardzo ciężkie buty, jest wam smutno itd.

**4. Rzeźba/ figury/obraz w kole (ćwiczenie można wykonać z muzyką)**
Stoimy w kole. Wybieramy ochotnika - osobę A. Osoba A ustawia się w środku koła w jakiejś pozycji i zastyga w stop klatce, następnie dochodzi do niej kolejna osoba - B i ustawia się blisko A w jakiejś pozycji i też zastyga w stop klatce (można powiedzieć, że B komentuje swoją pozycją pozycję A). A i B tworzą rzeźbę. Wtedy osoba A wychodzi, zostawiając osobę B samą i wraca na swoje miejsce. Następnie do osoby B dochodzi osoba C, „dobudowuje się”. Tworzą rzeźbę itd... Osoba C wychodzi, dochodzi osoba D itd. ...

Po jednej rundzie, w której biorą udział wszyscy uczestnicy tworząc abstrakcyjne proste rzeźby, zaczynamy pracować z określonymi tematami. Na początek coś, co jest przyjemne i proste np. rzeźba pt. szkoła, Klasa VIIC etc., później zaczynamy tematyzować rzeźby wokół zadania warsztatu np.: migracje, państwo, przyjaźń, pomoc, podróż, wojna, stracony dom.

*WAŻNE: Można tworzyć rzeźby dwuosobowe, trzyosobowe, ale też składające się z całej grupy, gdzie pojedynczo do zadanego tematu dołączają kolejne osoby. Powstaje wtedy duży zbiorowy obraz.*

*Wariant rozszerzający: Najpierw uczestnicy tworzą rzeźby stojąc w okręgu. Następnie tworzą rzeźby w linii frontalnie (tzw. obrazy - fotografie). Prowadzący uwiecznia propozycje telefonem i pokazuje uczestnikom ich pracę.*

PRZERWA
*(Jeśli młodzież chce pracować, co wbrew pozorom często się zdarza podczas warsztatu, kontynuujemy działanie i nie robimy przerwy)*

## Część II. Teoria

PODSTAWOWE INFORMACJE NA TEMAT ZAJĘĆ MOŻNA ZNALEŹĆ:
- Jeżeli chcesz dowiedzieć się więcej o uchodźcach: http://uchodzcy.info/infos/mity-i-fakty/
- Jeżeli chcesz poczytać więcej na temat migracji oraz form legalizacji pobytu w Polsce: https://www.migrant.info.pl/

**1. Wprowadzenie**
Siadamy w kole. Prowadzący pyta grupę
- Czy ktoś z Was się przeprowadzał. Skąd/dokąd?, jakie temu towarzyszyły emocje, może ktoś się chce podzielić historią ze swojej przeprowadzki?

- Skąd pochodzi Twoja rodzina/Twoi przodkowie? Czy są z tej samej miejscowości?

*Migracje nie są nowym zjawiskiem. Ludzie przemieszczali się zawsze, najczęściej w poszukiwaniu bezpieczeństwa gwarantującego przeżycie, lepszych warunków życia, lepiej zorganizowanych społeczności. Powody migrowania są różnorodne. Jednym z nich jest - miłość. Wybór partnera/ partnerki często wiąże się z migracją. Jesteśmy bardziej mobilni niż nasi rodzice czy dziadkowie (tanie linie lotnicze, internet, tłumacz googla) tym samym też migrujemy coraz więcej.*

**2. Co wam się kojarzy z ...**

a) Prowadzący rozdaje uczestnikom 4 plansze (kartki A3) z hasłami: POLSKA, OJCZYZNA, MIGRACJE, UCHODŹCY. Dzieli grupę na 4 zespoły, tak aby każdy zespół usiadł przy jednej z kartek. Następnie prosi, by uczestnicy wypisali wszystkie skojarzenia jakie mają ze słowem na kartce. Zespoły mają na to 90 sekund. Po tym czasie następuje zamiana kartek, tak by każdy zespół mógł wypisać skojarzenia do każdego hasła.

*WAŻNE: Wszystkie wypisane skojarzenia będzie wartościowe w dalszej pracy. Prowadzący zachęca uczestników nie wstydzili się tego, co im przyjdzie do głowy. Prowadzący pozwala uczestnikom napisać wszystkie pomysły, nawet te nacechowane negatywnie i zakrawające o mowę nienawiści. Nie ocenia zapisywanych przez uczestników stwierdzeń. Bardzo ważne jest, aby uczestnicy czuli się bezpiecznie i mogli wyrazić wszystko, co na ten temat wiedzą lub usłyszeli, nawet to z czym same się nie zgadzają.*

b) Po działaniu siadamy z powrotem w kole. Wybrana osoba czyta na głos wszystkie wypisane skojarzenia z hasłem POLSKA (ono zazwyczaj sprawia uczestnikom najmniejszy kłopot, a skojarzenia nie są radykalne czy kontrowersyjne) W momencie niejasności, wątpliwości czy kontrowersji prowadzący prosi, by osoba która napisała dane skojarzenie wyjaśniła swoje intencje lub kontekst.

c) Następnie odczytujemy na głos skojarzenia z haseł: MIGRACJE I UCHODŹCY.
Po przeczytaniu i omówieniu skojarzeń prowadzący pyta jaka jest różnica między migrantem/migrantką, a uchodźcą/uchodźczynią (często oba pojęcia są mylone, a skojarzenia podobne, w przypadku tych haseł pojawiają się też częściej skojarzenia agresywne czy nienawistne)
Następnie prowadzący czyta uczestnikom definicję UCHODŹCY i MIGRANTA (lub własnymi słowami tłumaczy różnice np. poprzez zadawanie pytań:

- Czy można nazwać uchodźcą kogoś, kto chce wyjechać do innego kraju, żeby np. zwiedzać go czy lepiej zarabiać? Uchodźca to osoba, która

naprawdę musi opuścić swój dom, bo obawia się o swoje zdrowie lub życie. Często musi uciekać zostawiając rodzinę, przyjaciół i cały swój dobytek.

- Czy trudno jest zacząć nowe życie, kiedy trafi się do nowego miejsca bez możliwości wcześniejszego przygotowania się na to? Bez znajomości języka, jakim mówią ludzie, zwyczajów, bez pieniędzy i pracy?
- Zastanówcie się jakie są przyczyny tego, że ludzie muszą uciekać
- ze swych domów? Uchodźcy to często osoby uchodzące przed wojną, ale także złym traktowaniem w miejscu swojego zamieszkania z powodu wyznawanej przez nich religii, przynależności etnicznej, koloru skóry, orientacji seksualnej... Niektórzy ludzie muszą uciekać na skutek zmian klimatu np. kiedy miejsce, do tej pory zamieszkiwali, stało się zbyt suche oraz brakuje w nim wody do picia i produkcji żywności.
- Zastanówcie się, dlaczego ludzie nie lubią uchodźców? Najczęściej się ich zwyczajnie boją – są to osoby, które wydają nam się obce, są inaczej wychowane, mają inne zwyczaje... Nic dziwnego, że początkowo możemy się z nimi wzajemnie nie rozumieć To zwyczajny ludzki mechanizm i nie ma nic złego w tym, że boimy się tego nieznanego. Jednak strach nie usprawiedliwia wrogich i agresywnych zachowań względem innych ludzi.

d) Na koniec czytamy skojarzenia z hasłem OJCZYZNA.
Podobnie jak wyżej po odczytaniu i omówieniu prowadzący pyta o różnice między OJCZYZNĄ a POLSKĄ. (Skojarzenia do obu haseł też często są tożsame).

Rozmowę o ojczyźnie, Polsce, migracjach i uchodźctwie mogą zakończyć pytania

- Czy grupa uważa, że Polska staje się krajem wielokulturowym?
- Co to dla nas znaczy, że wśród nas jest coraz więcej osób innego pochodzenia?
- Czy myślicie, że to jest dobre czy złe, dlaczego?

**3. Teoria w działaniu**
**Witanie / emocje**
*To ćwiczenia mimo swojej prostoty w wielu podzielonych, skonfliktowanych klasach, sprawia kłopot. Warto wtedy je potraktować jako zadanie teatralne. Uczestnicy nie mają być sobą tylko "grają" że się lubią lub grają że mówią do siebie CZEŚĆ.*

Tworzymy dwie grupy, które stają w linii gęsiego naprzeciwko siebie w odległości kilku metrów. Osoba A (pierwsza z jednej grupy) i osoba B (pierwsza z drugiej) podchodzą do siebie, spotykają się na środku sali i (bardzo ważne) patrzą sobie w oczy, po czym witają się ze sobą.

a) Najpierw tylko werbalnie mówiąc do siebie: „Cześć!". (można używać

różnych języków, jeśli grupa jest różnorodna etnicznie i językowo) Sprawdźmy, jak działa np. mówienie do siebie po Polsku i Ukraińsku jednocześnie. Jeśli to się wyczerpie lub nie stwarza relacji przejdźmy na język, który nie będzie nacechowany emocjonalnie dla żadnego z uczestników np. angielski „Hi" lub hiszpański „Hola" Przyjrzyjmy się jak działa witanie się w różnych językach.

b) Następnie do wersji werbalnej "Cześć!" dodajemy podanie dłoni. Najpierw podajemy dłoń z sympatią, przyjaźnią, później ze wstrętem, lękiem, złością, miłością.

c)Dodajemy kolejny lub zmieniamy element, po przejściu całej grupy. Następnie zmieniamy słowo z „Cześć!" na „Lubię cię!" i eksplorujemy warianty w kilku językach np.: „I like you!".

d) Sprawdzamy inne komunikaty np.: „Nie lubię cię!", „Kocham cię!", „Spadaj!", „Uśmiechnij się!". Następnie, jeśli grupa jest już oswojona oraz otwarta, prowadzący proponuje używanie powyższych komunikatów w różnych wersjach zachowania np.:
- Uczestnicy podchodzą do siebie i się przytulają;
- Uczestnicy podchodzą do siebie, ale zachowują dystans;
- Uczestnicy podchodzą do siebie, próbują nawiązać kontakt, ale w ostatniej chwili rezygnują.

*Ćwiczenie doskonale pokazuje relacje i to jak wiele z emocji determinuje język, którym się posługujemy. Słowa nie zawsze muszą być odzwierciedleniem tego, co czujemy.*

*WAŻNE: Można wprowadzać wiele różnych wariantów, czasem skrajnych lub abstrakcyjnych np. Uczestnicy podchodzą do siebie, przytulają się - jednocześnie mówiąc „Nienawidzę cię!".*

*WAŻNE 2: Po przeprowadzeniu kilkudziesięciu warsztatów z tym ćwiczeniem, wiem jak wiele trudu sprawia młodym ludziom stanięcie naprzeciwko siebie, spojrzenie drugiej osobie w oczy i choćby powiedzenie "Cześć!". Dlatego, nie ma pośpiechu w tym ćwiczeniu. Nie ma potrzeby forsowania. Jest jedynie potrzeba uważności i cierpliwości, a wtedy zdarzają się piękne POZNANIA.*

Na zakończenie stajemy wszyscy w okręgu i na raz krzyczymy do siebie jednocześnie „Cześć, lubię cię!" itd.

**Podsumowanie zajęć:**
Co było dla was trudne? Co sprawia wam satysfakcje? Co wam się podobało?

# 3. СЦЕНАРІЙ міжкультурних театральних майстер-класів Давайте познайоМИмося 7-8 КЛАСІВ /Лукаш Ігнасіньський/

ЦІЛІ: Розрізнення понять: мігрант/мігрантка – біженець/біженка, Польща – батьківщина. Інтеграція і знайомство та зрозуміння учасниками один одного на основі міжкультурної комунікації та театральних вправ.
МЕТОДИ РОБОТИ: засоби театральної педагогіки, драматургія, рухова імпровізація, спонтанний рух, театралізовані ігри та заняття,
МІСЦЕ: навчальна клас/світлиця – потрібен відкритий простір для рухової діяльності
ТРИВАЛІСТЬ: 2 год.*
МАТЕРІАЛИ: пачки паперу більшого формату (наприклад, A3), фломастери, маркери
*кожну частину сценарію можна використати окремо, що дасть більше часу для ознайомлення з окремими завданнями

**Частина I. Інтеграція та Пізнання**

1. **Давайте познайомимося – Прикметник і три іменники**

Всі сідаємо в коло, кожен учасник по черзі вигадує/вибирає один іменник (наприклад, лампа, стіл, кіт тощо) і добирає три прикметники, які описують даний іменник (наприклад: лампа – висока, блискуча, гаряча; стіл – дерев'яний, коричневий, чистий тощо). Всі намагаємося запам'ятати вибрані прикметники. Після закінчення раунду ведучий просить учасників замінити іменник своїм іменем і назвати його у формулі «Привіт, я (ім'я), я високий, блискучий і гарячий, напр.: «Привіт, я Янек, я високий, блискучий і гарячий».

*Ця, здавалося б, кумедна гра, окрім того, що розтоплює лід у групі, показує, що абстрактні прикметники у поєднанні з нашим іменем набувають нових контекстів і значень, та створюють простір для подальшої роботи над «пізнанням себе».*

2. **Давайте познайомимося - Історія імен**

Сидимо в колі — кожен по черзі називає своє ім'я та розповідає його історію (наприклад, чому його батьки дали йому саме це ім'я або міг би мати інше ім'я, якщо б він народився дівчинкою/хлопчиком, або

про етимологію чи символіку свого ім'я, напр.: чи походить воно з якоїсь традиції. Варто серед учасників започаткувати розмову про важливість «історії імені».
Навіть якщо не всім учасникам буде що сказати, можливо, декого з них надихне розпитати своїх батьків/опікунів про свою історію після повернення додому.

3. **Давайте познайомимося** - **Групова діяльність** - "**Пліт**"
Ведучий визначає простір. Учасники пересуваються у просторі, рівномірно у ньому розташовані. Кожен ходить у своєму напрямку, у своєму темпі, окремо, але важливо, щоб група заповнила всю кімнату... Не повинно бути вільних місць. Час від часу ведучий каже «стоп», тоді група може подивитись, де є «дірки» - порожні місця. Прагнемо до ефекту: рівномірно розподіленої групи, яка постійно рухається і заповнює собою весь пліт. Тоді пліт не потоне. Не може бути так, щоб у нас з одного боку було більше людей, тоді пліт перехилиться і всі потонуть.

**Варіант А**. **Різний темп**
Учасники вільно ходять по кімнаті в будь-якому напрямку. Лідер має «чарівний» повзунок, який прискорює та сповільнює темп групи за шкалою від -10 до +10, де +10 – найшвидший темп, а -10 – найповільніший (це не означає, що учасники на -10 не рухаються, але намагаються рухатися якомога повільніше). Ведучий керує темпом, дотримуючись усіх описаних вище правил «плоту». Вправа поєднує вміння зосереджуватися на командах з руховою активністю. Під час завдання чітко видно рівень інтегрованості та взаємної пильності учасників групи.

**Варіант Б**. **Задачі та фігури в просторі**
*Важливо*: *кожен наступний варіант вмикаємо лише за умови успішного виконання попереднього варіанту*

Пересуваємося в просторі кожен у своєму напрямку, у свій бік. Учитель дає різні команди, на які учасники реагують: створюємо коло/трикутник/знак питання/знак оклику/крапку/літеру «W», «K» тощо або, по мірі розвитку вправи, конкретні ситуації, наприклад: школа, похорон, супермаркет, весілля, зоопарк ...
*Важливо*: *під час роботи учасники не спілкуються між собою, йдеться про спостереження та співпрацю на основі дії. Вправа зазвичай активізує всіх учасників, особливо якщо вони не говорять однією мовою*.

**Варіант** C. Stop and hop - **концентрація та креативність**
Вільно ходимо по кімнаті. Учасники запам'ятовують п'ять команд. «Один» — це «стоп». Треба зупинитися в позиції, в якій ведучий вас

застане. «Два» — це «хоп». На слово треба підстрибнути. «Три» — «сидіти», «чотири» — «лежати», «п'ять» — «робити, що хочеш». Останній варіант залишає учасникам свободу дій. Під час виконання вправи всі пересуваються по кімнаті, а ведучий подає команди в різному порядку. Він подає їх у зашифрованому вигляді (тобто «Один», «Два» тощо, а не «Стоп», «Хоп» ...). Також можна додавати учасникам різні теми: зараз вам дуже весело, у вас дуже важкі черевики, вам сумно тощо.

4. **Скульптура/фігури/малюнок у колі** (вправу можна виконати під музику)
Ми стоїмо в колі. Вибираємо добровольця - особу А. Особа А стає в середині кола в певній позі і завмирає в стоп-кадрі, потім до неї приєднується наступна особа - Б і стає поруч з А в якійсь позі і також завмирає в стоп-кадрі (можна сказати, що B коментує своєю позицією позицію A). A і B утворюють скульптуру. Тоді особа А виходить, залишаючи особу Б одну, і повертається на своє місце. Потім до особи B приєднується особа C, «добудовується». Вони створюють скульптуру тощо... Особа C виходить, приєднується особа D тощо...

Після одного раунду, в якому беруть участь всі учасники, створюючи прості абстрактні скульптури, ми починаємо працювати над конкретними темами. Для початку щось приємне і просте, наприклад, скульптура під назвою школа, 7-С клас тощо, пізніше ми починаємо створювати тематичні скульптури навколо завдання майстер-класу, наприклад: міграція, держава, дружба, допомога, подорож, війна, втрачений дім.

*ВАЖЛИВО*: *Можна створювати скульптури з двох, трьох осіб, а також скульптури, що складаються з цілої групи, де окремі особи приєднуються до заданої теми по черзі. Тоді створюється велика колективна картина.*

***Варіант розширений*** : *спочатку учасники створюють скульптури, стоячи в колі. Потім створюють скульптури у фронтальній лінії* (*так звані картини – фотографії*). *Ведучий фотографує пропозиції на телефон і показує учасникам їх роботи.*

ПЕРЕРВА
(*Якщо молодь хоче працювати, що, незважаючи на перший погляд, часто буває під час майстер-класу, ми продовжуємо заняття і не робимо перерви*)

***Частина*** II. ***Теорія***
*ОСНОВНУ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ЗАНЯТТЯ МОЖНА ЗНАЙТИ*:

- Якщо ви хочете дізнатися більше про біженців: http://uchodzcy.info/infos/mity-i-fakty/
- Якщо ви хочете більше почитати про міграцію та форми легалізації перебування в Польщі: https://www.migrant.info.pl/

1. **Введення**
Сідаємо в коло. Лідер запитує групу:
- Чи хтось із вас переїжджав? Звідки/куди?, які емоції супроводжували переїзд, може хтось хоче поділитися історією свого переїзду?
- Звідки ваша родина/предки? Чи вони з однієї місцевості?

*Міграції – явище не нове. Люди завжди переїжджали, найчастіше в пошуках безпеки, яка гарантує виживання, кращих умов життя, краще організованого суспільства. Причини міграції різноманітні. Одна з них - любов. Вибір партнера часто пов'язаний з міграцією. Ми більш мобільні, ніж наші батьки чи бабусі та дідусі (бюджетні авіалінії, Інтернет, гугл-перекладач), і тому ми мігруємо все більше і більше.*

2. **З чим у вас асоціюється**...
***а***) *Ведучий роздає учасникам 4 дошки (аркуші А3) зі словами:* ***ПОЛЬЩА***, ***БАТЬКІВЩИНА***, ***МІГРАЦІЇ***, ***БІЖЕНЦІ***. *Розділяє групу на 4 команди так, щоб кожна команда сиділа біля одного з аркушів. Потім просить учасників записати на папері всі асоціації, які у них виникають із цим словом. Команди мають на це 90 секунд. Після закінчення цього часу відбувається вимінювання аркушів, щоб кожна команда могла записати асоціації до кожного слова.*

*ВАЖЛИВО: Всі записані асоціації будуть корисні в подальшій роботі. Ведучий закликає учасників не соромитися того, що спадає їм на думку. Ведучий дозволяє учасникам записувати всі свої ідеї, навіть ті, що мають негативне значення та межують із мовою ворожнечі. Ведучий не оцінює твердження, записані учасниками. Дуже важливо, щоб учасники відчували себе в безпеці і могли висловити все, що вони знають або чули про це, навіть те, з чим вони особисто не згодні.*

**б**) Після виконання завданням сідаємо знову в коло. Обрана особа зачитує вголос усі записані асоціації зі словом **ПОЛЬЩА** (зазвичай це завдає найменших проблем учасникам, і асоціації не є радикальними чи суперечливими). У момент нерозуміння, сумніву чи суперечки ведучий просить людину, яка написала асоціацію, пояснити свої наміри чи контекст.

**в**) Потім ми читаємо вголос асоціації зі словами: **МІГРАЦІЇ ТА БІЖЕНЦІ**.

Після прочитання та обговорення асоціацій ведучий запитує, яка різниця між мігрантом/мігранткою і біженцем/біженкою (*часто обидва терміни плутають, а асоціації схожі, у випадку цих слів також частіше з'являються агресивні або ненависні асоціації*)

Потім ведучий читає учасникам значення понять БІЖЕНЕЦЬ і МІГРАНТ (або пояснює відмінності своїми словами, наприклад, ставлячи запитання):

• *Чи можна назвати біженцем того, хто хоче поїхати в іншу країну, наприклад, щоб відвідати її або заробити більше грошей? Біженець - це людина, яка дійсно змушена покинути свій дім, бо побоюється за своє здоров'я чи життя. Йому часто доводиться тікати, залишаючи родину, друзів і все своє майно.*

• *Чи важко починати нове життя, коли опиняєшся на новому місці без можливості заздалегідь підготуватися? Не знаючи мови, якою розмовляють люди, звичаїв, без грошей і роботи?*

• *Подумайте, чому людям доводиться залишати свої домівки? Біженцями часто є люди, які тікають від війни, але також від поганого ставлення в місці їхнього проживання через їхню релігію, етнічну приналежність, колір шкіри, сексуальну орієнтацію...Деяким людям доводиться тікати внаслідок зміни клімату, наприклад, коли в місці проживання стало занадто засушливо і не вистачає води для пиття та виробництва їжі.*

• *Подумайте, чому люди не люблять біженців? Найчастіше їх просто бояться - це люди, які здаються нам чужими, які інакше виховані, мають інші звичаї... Не дивно, що спочатку ми можемо не розуміти один одного. Це звичайний людський механізм і немає нічого страшного в тому, що ми боїмося цього невідомого. Однак страх не є виправданням ворожої та агресивної поведінки по відношенню до інших людей.*

г) Наприкінці читаємо асоціації з гаслом **БАТЬКІВЩИНА**.

Як і раніше, після читання та обговорення вчитель запитує про відмінності між БАТЬКІВЩИНОЮ та ПОЛЬЩЕЮ (Асоціації з обома словами також часто однакові).

Розмову про Батьківщину, Польщу, міграцію та біженців можна завершити запитаннями:

- Чи група вважає, що Польща перетворюється на мультикультурну країну?

- Що для нас означає факт, що серед нас стає все більше людей іншого походження?
- Як вважаєте, це добре чи погано, чому?

3. **Теорія в дії**
**Привітання / емоції**
*Ці вправи, незважаючи на свою простоту, викликає проблеми в багатьох розділених, конфліктних класах. Тоді варто поставитися до них як до театрального завдання. Учасники не повинні бути собою, вони лише «грають», що подобаються один одному, або грають, що вітаються один з одним.*

Ми формуємо дві групи, які стоять навпроти себе в двох рядах на відстані кількох метрів. Особа А (перша з однієї групи) і особа Б (перша з другої) підходять до себе, зустрічаються посередині кімнати і (дуже важливо) дивляться один одному в очі, після чого вітаються.

а) Спочатку вітаємося тільки словом: «Привіт!» (можна використовувати різні мови, якщо група етнічно та мовно різноманітна). Давайте перевіримо, як працює, наприклад, розмова польською та українською одночасно. Якщо цього буде недостатньо або не створюватиме зв'язку, давайте перейдемо на мову, яка не буде емоційно навантаженою для жодного з учасників, наприклад, англійське «Hi» або іспанське «Hola». Давайте подивимося, як працюють привітання різними мовами.

б) Тоді до вербального варіанту «Привіт!» додаємо рукостискання. Спочатку ми потискаємо руку з симпатією, приязню, потім з огидою, страхом, гнівом, любов'ю.

в) Додаємо наступний або змінюємо елемент вітання після того, як уся група привітається.
Потім ми змінюємо слово з "Привіт!" на "Ти мені подобаєшся!" і досліджуємо варіанти цього привітання кількома мовами, наприклад, англійською «I like you!».

г) Перевіряємо інші привітання, наприклад: «Ти мені не подобаєшся!», «Я люблю тебе!», «Геть звідси!», «Посміхнись!». Потім, якщо група вже звикла і відкрилася, ведучий пропонує використовувати вищезазначені вітання в різних поведінкових ситуаціях, наприклад:
- Учасники підходять один до одного і обіймаються;
- Учасники наближаються один до одного, але заховують відстань;
- Учасники підходять один до одного, намагаються встановити контакт, але в останній момент відмовляються.

*ВАЖЛИВО*: *Можна вводити багато різних варіантів, іноді екстремальних або абстрактних, наприклад, учасники підходять один до одного, обіймаються - при цьому кажуть «Я тебе ненавиджу!».*

*ВАЖЛИВО 2*: *Провівши десятки майстер-класів з цією вправою, я знаю, як важко молодим людям стати навпроти себе, подивитися співрозмовнику в очі і навіть сказати «Привіт!». Тому в цій вправі не варто поспішати. Немає необхідності тиснути на учасників. Потрібні лише уважність і терпіння, тоді і відбуваються прекрасні ЗНАЙОМСТВА.*

В кінці всі стаємо в коло і кричимо одночасно «Привіт, ти мені подобаєшся!» і т.д.

**Підсумок занять**:
Що для вас було важким? Що принесло вам задоволення? Що сподобалось?

# 4. SCENARIUSZ teatralnych warsztatów międzykulturowych PoznajMy się szkoły średnie /Łukasz Ignasiński/

CELE: Odróżnienie pojęć: migrant/migrantka - uchodźczyni/uchodźca, Polska - ojczyzna. Integracja oraz wzajemne poznanie i zrozumienie w oparciu o komunikację międzykulturową i ćwiczenia teatralne.
METODY PRACY: narzędzia pedagogiki teatru, drama, improwizacja ruchowa, ruch spontaniczny, gry i zabawy teatralne
MIEJSCE: sala lekcyjna/świetlica - potrzebna otwarta przestrzeń do działań ruchowych
CZAS TRWANIA: 2h*
MATERIAŁY: ryzy papieru w większym formacie (np. A3), flamastry, markery
*każdą część scenariusza można realizować oddzielnie – dając dłuższy czas na eksplorację poszczególnych zadań

**Cześć I. Integracja i poznanie**

**1. Poznajmy się – Mam na imię i lubię**
Grupa siada w kręgu, zachowując równe odstępy. Zadaniem każdej z osób jest podanie swojego imienia i rzeczy którą lubi, zaczynającej się na pierwszą literę swojego imienia np.: „Mam na imię Asia i lubię ananasa".

**2. Poznajmy się - speed dating**
Uczestnicy ustawiają się w dwóch okręgach jeden wewnątrz, drugi na zewnątrz, twarzami do siebie. Prowadzący zadaje pytania. Stojący naprzeciw siebie odpowiadają swojej parze. Po czym krąg wewnętrzny przesuwa się o jedną osobę w prawo, wtedy każda kolejne pytanie trafia na nową parę.

PRZYKŁADOWE PYTANIA
- Wolisz psy czy koty?
- Co lubisz robić w wolnym czasie?
- Czego najbardziej nie lubisz w szkole?
- Gdzie chciałbyś/chciałabyś pojechać na wymarzone wakacje i dlaczego tam?
- Gdybyś mogła/mógł mieszkać gdziekolwiek na świecie, jakie miejsce byś wybrał/a?
- Jakie jest twoje Ulubiona potrawa kuchni zagranicznej?
- Czego się najbardziej boisz?

- Gdybyś nie urodził/urodziła się w swoim kraju to gdzie chciałabyś/chciałbyś się urodzić i dlaczego?
- Dziewczyny/chłopaki jakiej narodowości lub rasy podobają ci się najbardziej?
- Z jakiego kraju chciałabyś/chciałbyś mieć żonę/męża/partnerkę/partnera?

*W ćwiczeniu chodzi o przełamanie lodów - zorganizowanie krótkich, 30 sekundowych rozmów, po których następuje zmiana rozmówcy. Wysokie tempo i duża różnorodność uatrakcyjniają to doświadczenie.*

*WAŻNE: szczególnie na początku tematy do rozmowy powinny być lekkie, z czasem możemy zadawać bardziej „osobiste pytania". Oczywiście, jeśli uczestnicy nie chcą odpowiedzieć, nie stanowi to problemu. Ponieważ niejako wszyscy mówią na raz.*

**3. Poznajmy się - działania w grupie - „Tratwa"**

Prowadzący wyznacza przestrzeń. Uczestnicy chodzą w przestrzeni, równomiernie podzieleni w grupie. Każdy chodzi w swoim kierunku, w swoim tempie, osobno, ale ważne jest, żeby grupa wypełniła całą salę... Nie może być pustych miejsc. Co jakiś czas prowadzący mówi „stop", wtedy grupa może zaobserwować, gdzie są „dziury"- puste miejsca. Dążymy do efektu: równomiernie rozdzielonej grupy, która jest w ciągłym ruchu i wypełnia sobą całą tratwę. Wtedy tratwa nie zatonie. Nie może być tak, że po jednej stronie mamy więcej osób, wtedy na tę stronę tratwa się przechyli i wszyscy utoną.

**Wariant A. Różne tempo**

Uczestnicy chodzą swobodnie po sali, w dowolnym kierunku. Prowadzący ma "magiczny" suwak przyspieszający i zwalniający tempo chodzenia grupy w skali od - 10 do +10 - gdzie +10 to tępo najszybsze, a -10 najwolniejsze (nie oznacza to, że uczestnicy przy - 10 nie poruszają się, tylko starają się przemieszczać jak najwolniej potrafią). Prowadzący moderuje tempo, zachowując wszystkie zasady "tratwy" opisane powyżej. Ćwiczenie łączy umiejętność skupienia się na komendach z aktywnością ruchową. Podczas praktykowania widać wyraźnie poziom integracji i wzajemną czujności uczestników w grupie.

**Wariant B. zadania i figury w przestrzeń**

*Ważne: Każdy kolejny wariant włączamy tylko pod warunkiem, że udało się przeprowadzić ćwiczenie powyżej.*

Chodzimy w przestrzeni, każdy w swoim kierunku, w swoją stronę. Prowadzący daje różne komendy, na które uczestnicy reagują: tworzymy koło/ trójkąt/znak zapytania/wykrzyknik/ kropkę/literkę „W", „K" itp. lub w miarę rozwoju ćwiczenia konkretne sytuacje np.: szkołę pogrzeb, supermarket, ślub, zoo...

*Ważne: podczas pracy uczestnicy nie komunikują się między sobą, chodzi o obserwację i współpracę opartą na działaniu. Ćwiczenie zazwyczaj aktywizuje wszystkich uczestników, szczególnie jeśli nie posługują się tym samym językiem.*

**Wariant C. czujność i kreatywność**
Chodzimy w przestrzeni: cała grupa w jednakowym tempie. Kiedy jedna z osób zatrzymuje się – wszyscy się zatrzymują, gdy osoba rusza – wszyscy ruszają. Po chwili praktykowania osoba, która rozpoczyna ponowne poruszanie się w przestrzeni, proponuje nowy sposób poruszania się. Chodzimy w przestrzeni, dopóki kolejna osoba nie zatrzyma się i nie zaproponuje nowego kroku.

**4. Rzeźba/figury/obraz w kole (ćwiczenie można wykonać z muzyką)**
Stoimy w kole. Wybieramy ochotnika - osobę A. Osoba A ustawia się w środku koła w jakiejś pozycji i zastyga w stop klatce, następnie dochodzi do niej kolejna osoba - B i ustawia się blisko A w jakiejś pozycji i też zastyga w stop klatce (można powiedzieć, że B komentuje swoją pozycją pozycję A) A i B tworzą rzeźbę. Wtedy osoba A wychodzi, zostawiając osobę B samą i wraca na swoje miejsce. Następnie do osoby B dochodzi osoba C, „dobudowuje się". Tworzą rzeźbę itd... Osoba C wychodzi, dochodzi osoba D itd. ...

Po jednej rundzie, w której biorą udział wszyscy uczestnicy tworząc abstrakcyjne proste rzeźby, zaczynamy pracować z określonymi tematami. Na początek coś, co jest przyjemne i proste np. rzeźba pt. szkoła, Klasa VIIC etc., później zaczynamy tematyzować rzeźby wokół zadania warsztatu np.: migracje, państwo, przyjaźń, pomoc, podróż, wojna, stracony dom.

*WAŻNE: Można tworzyć rzeźby dwuosobowe, trzyosobowe, ale też składające się z całej grupy, gdzie pojedynczo do zadanego tematu dołączają kolejne osoby. Powstaje wtedy duży zbiorowy obraz.*

*Wariant rozszerzający: Najpierw uczestnicy tworzą rzeźby stojąc w okręgu. Następnie tworzą rzeźby w linii frontalnie (tzw. obrazy - fotografie). Prowadzący uwiecznia propozycje telefonem i pokazuje uczestnikom ich pracę.*

PRZERWA
(Jeśli młodzież chce pracować, co wbrew pozorom często się zdarza podczas warsztatu, kontynuujemy działanie i nie robimy przerwy)

**Część II. Teoria**

**1. Wprowadzenie**
Siadamy w kole. Prowadzący pyta grupę:
Czy ktoś z Was się przeprowadzał. Skąd/dokąd?, jakie temu towarzyszyły

- emocje, może ktoś się chce podzielić historią ze swojej przeprowadzki?
- Skąd pochodzi Twoja rodzina/ Twoi przodkowie? Czy są z tej samej miejscowości?

*Migracje nie są nowym zjawiskiem. Ludzie przemieszczali się zawsze, najczęściej w poszukiwaniu bezpieczeństwa gwarantującego przeżycie, lepszych warunków życia, lepiej zorganizowanych społeczności. Powody migrowania są różnorodne. Jednym z nich jest - miłość. Wybór partnera/partnerki często wiąże się z migracją. Jesteśmy bardziej mobilni niż nasi rodzice czy dziadkowie (tanie linie lotnicze, Internet, translator google) tym samym też migrujemy i będziemy migrować coraz więcej.*

**2. Co wam się kojarzy z ...**
a) Prowadzący rozdaje uczestnikom 4 plansze (kartki A3) z hasłami: POLSKA, OJCZYZNA, MIGRACJE, UCHODŹCY. Dzieli grupę na 4 zespoły, tak aby każdy zespół usiadł przy jednej z kartek. Następnie prosi, by uczestnicy wypisali wszystkie skojarzenia jakie mają ze słowem na kartce. Zespoły mają na to 90 sekund. Po tym czasie następuje zamiana kartek, tak by każdy zespół mógł wypisać skojarzenia do każdego hasła.

*WAŻNE: Wszystkie wypisane skojarzenia będzie wartościowe w dalszej pracy. Prowadzący zachęca uczestników nie wstydzili się tego, co im przyjdzie do głowy. Prowadzący pozwala uczestnikom napisać wszystkie pomysły, nawet te nacechowane negatywnie i zakrawające o mowę nienawiści. Nie ocenia zapisywanych przez uczestników stwierdzeń. Bardzo ważne jest, aby uczestnicy czuli się bezpiecznie i mogli wyrazić wszystko, co na ten temat wiedzą lub usłyszeli, nawet to z czym same się nie zgadzają.*

b) Po działaniu siadamy z powrotem w kole. Wybrana osoba czyta na głos wszystkie wypisane skojarzenia z hasłem POLSKA
*(ono zazwyczaj sprawia uczestnikom najmniejszy kłopot, a skojarzenia nie są radykalne czy kontrowersyjne) W momencie niejasności, wątpliwości czy kontrowersji prowadzący prosi, by osoba która napisała dane skojarzenie wyjaśniła swoje intencje lub kontekst.*

c) Następnie odczytujemy na głos skojarzenia z haseł: MIGRACJE I UCHODŹCY.
Po przeczytaniu i omówieniu skojarzeń prowadzący pyta jaka jest różnica między migrantem/migrantką, a uchodźcą/uchodźczynią
*(często oba pojęcia są mylone, a skojarzenia podobne, w przypadku tych haseł pojawiają się też częściej skojarzenia agresywne czy nienawistne)*

Prowadzący stara się zachęcić jak największą liczbę uczestników oraz uczestniczek zajęć do zabrania głosu. Jeżeli młodzież ma problem z podaniem informacji lub jeśli wiadomości się powtarzają, zadaje pytania

pomocnicze:
• Skąd przybywają uchodźcy i uchodźczynie? Z jakich krajów?

• Dlaczego opuścili swoje domy?

• Dlaczego wielu uchodźców i uchodźczyń kieruje się do Polski/Europy?

• Jak w sprawie uchodźców i uchodźczyń wypowiadają się ważne dla was osoby, autorytety?

• Jak myślicie ilu uchodźców/uchodźczyń żyje w Polsce?
*Od początku wojny, do Polski przybyło już ponad 9,206 mln osób uciekających przed wojną.*
*W dniu 15 stycznia z Polski do Ukrainy wyjechało 25,8 tys. osób. Łącznie od 24 lutego do Ukrainy wróciło 7,357 mln osób.*

• Ilu cudzoziemców/ek mieszka w Polsce?
*Zgodnie z szacunkiem GUS z 2020 roku w Polsce przebywało wówczas ponad 1,3 mln Ukraińców, a cała populacja cudzoziemców wynosiła ponad 2,1 mln osób (GUS, 2020) dokonując szacunku obecności obywateli Ukrainy w Polsce w połowie października 2022 roku, należy przyjąć, że było ich ok. 2,0-2,2 mln. Grupa ta składała się z dwóch podgrup: zamieszkałych w Polsce przed wybuchem wojny (ok. 1,1- 1,2 mln) oraz uchodźców wojennych (ok. 900 tys. – 1 mln).*

• Jakiej narodowości cudzoziemcy/ki mieszkają w Polsce?
*Oprócz wspomnianych Ukraińców, do głównych grup cudzoziemców spoza UE przebywających w Polsce należą obywatele państw Europy wschodniej: Białorusini, Gruzini, Mołdawianie. Rośnie także dynamicznie liczba Filipińczyków, Hindusów, Nepalczyków, Turków, Uzbeków oraz pochodzących z Bangladeszu. W 2021 roku zarejestrowano prawie 2 mln. oświadczeń (oraz wydano ponad 570 tys. zezwoleń na pracę*

• Zastanówcie się jakie są przyczyny tego, że ludzie muszą uciekać ze swych domów?
*Uchodźcy to często osoby uchodzące przed wojną, ale także złym traktowaniem w miejscu swojego zamieszkania z powodu wyznawanej przez nich religii, przynależności etnicznej, koloru skóry, orientacji seksualnej... Niektórzy ludzie muszą uciekać na skutek zmian klimatu np. kiedy miejsce, do tej pory zamieszkiwali, stało się zbyt suche i brakuje w nim wody do picia i produkcji żywności.*

• Zastanówcie się, dlaczego ludzie nie lubią uchodźców?
*Najczęściej się ich zwyczajnie boją – są to osoby, które wydają nam się obce, są inaczej wychowane, mają inne zwyczaje... Nic dziwnego, że początkowo*

możemy się z nimi wzajemnie nie rozumieć. To zwyczajny ludzki mechanizm i nie ma nic złego w tym, że boimy się tego nieznanego. Jednak strach nie usprawiedliwia wrogich i agresywnych zachowań względem innych ludzi.

d) Na koniec czytamy na głos skojarzenia z hasłem OJCZYZNA.
Podobnie jak wyżej , po odczytaniu i omówieniu prowadzący pyta o różnice między OJCZYZNĄ a POLSKĄ. (skojarzenia do obu haseł też często są tożsame).
Rozmowę o ojczyźnie, Polsce, migracjach i uchodźctwie mogą zakończyć pytania

- Czy grupa uważa, że Polska staje się krajem wielokulturowym?
- Co to dla nas znaczy, że wśród nas jest coraz więcej osób innego pochodzenia?
- Czy myślicie, że to jest dobre czy złe, dlaczego?

**3. Teoria w działaniu**
**Witanie / emocje**
*Te ćwiczenia mimo swojej prostoty w wielu podzielonych, skonfliktowanych klasach, sprawia kłopot. Warto wtedy je potraktować jako zadanie teatralne. Uczestnicy nie mają być sobą, tylko "grają", że się lubią lub grają że mówią do siebie „CZEŚĆ".*

Tworzymy dwie grupy, które stają w linii - gęsiego – naprzeciwko siebie w odległości kilku metrów. Osoba A (pierwsza z jednej grupy) i osoba B (pierwsza z drugiej) podchodzą do siebie, spotykają się na środku sali i bardzo ważne patrzą sobie w oczy, po czym witają się ze sobą:

1. Najpierw tylko werbalnie mówiąc do siebie: „Cześć!". (można używać różnych języków, jeśli grupa jest różnorodna etnicznie i językowo) Sprawdźmy, jak działa np. mówienie do siebie po Polsku i Ukraińsku jednocześnie. Jeśli to się wyczerpie lub nie stwarza relacji przejdźmy
2. na język, który nie będzie nacechowany emocjonalnie dla żadnego
3. z uczestników np. angielski „Hi" lub hiszpański „Hola" Przyjrzyjmy się jak działa witanie się w różnych językach.
4. Następnie do wersji werbalnej "Cześć!" dodajemy podanie dłoni. Najpierw podajemy dłoń z sympatią, przyjaźnią, później ze wstrętem, lękiem, złością, miłością.

*Dodajemy kolejny lub zmieniamy element, po przejściu całej grupy.*

1. Następnie zmieniamy słowo z „Cześć!" na „Lubię cię!" i eksplorujemy warianty w kilku językach np.: „I like you!".
2. Sprawdzamy inne komunikaty np.: „Nie lubię cię!", „Kocham cię!", „Spadaj!", „Uśmiechnij się!". Następnie, jeśli grupa jest już oswojona
3. i otwarta, prowadzący proponuje używanie powyższych komunikatów
4. w różnych wersjach zachowania np.:

- Uczestnicy podchodzą do siebie i się przytulają;

- Uczestnicy podchodzą do siebie, ale zachowują dystans;
- Uczestnicy podchodzą do siebie, próbują nawiązać kontakt, ale w ostatniej chwili rezygnują.

*Ćwiczenie doskonale pokazuje relacje i to jak wiele z emocji determinuje język, którym się posługujemy. Słowa nie zawsze muszą być odzwierciedleniem tego, co czujemy.*

*WAŻNE: Można wprowadzać wiele różnych wariantów, czasem skrajnych lub abstrakcyjnych np. Uczestnicy podchodzą do siebie, przytulają się - jednocześnie mówiąc „Nienawidzę cię!”.*

*WAŻNE 2: Po przeprowadzeniu kilkudziesięciu warsztatów z tym ćwiczeniem, wiem jak wiele trudu sprawia młodym ludziom stanięcie naprzeciwko siebie, spojrzenie drugiej osobie w oczy i choćby powiedzenie “Cześć!”. Dlatego, nie ma pośpiechu w tym ćwiczeniu. Nie ma potrzeby forsowania. Jest jedynie potrzeba uważności i cierpliwości, a wtedy zdarzają się piękne POZNANIA.*

Na zakończenie stajemy wszyscy w okręgu i na raz krzyczymy do siebie jednocześnie „Cześć, lubię cię!” itd.

**Podsumowanie zajęć:**
Co było dla was trudne? Co wam sprawia wam satysfakcje? Co wam się podobało?

# 4. СЦЕНАРІЙ міжкультурних театральних майстер-класів Давайте познайоМИмося для середніх шкіл /Лукаш Ігнасіньський/

ЦІЛІ: Розрізнення понять: мігрант/мігрантка – біженець/біженка, Польща – батьківщина. Інтеграція і знайомство та зрозуміння учасниками один одного на основі міжкультурної комунікації та театральних вправ.
МЕТОДИ РОБОТИ: засоби театральної педагогіки, драматургія, рухова імпровізація, спонтанний рух, театралізовані ігри та заняття,
МІСЦЕ: навчальна клас/світлиця – потрібен відкритий простір для рухової діяльності
ТРИВАЛІСТЬ: 2 год.*
МАТЕРІАЛИ: пачки паперу більшого формату (наприклад, A3), фломастери, маркери
*кожну частину сценарію можна використати окремо, що дасть більше часу для ознайомлення з окремими завданнями

**Частина I. Інтеграція та пізнання**

1. **Давайте познайомимося – Мене звуть і мені подобається**
Група сидить у колі на однаковій відстані між собою. Завдання кожної людини – назвати своє ім'я та те, що йому подобається, починаючи з першої літери свого імені, наприклад: «Мене звати Ася і я люблю ананас».

2. **Давайте познайомимося - швидкі побачення** (speed dating)
Учасники шикуються в два кола, одне всередині, інше зовні, обличчям один до одного. Ведучий ставить запитання. Особи, що стоять навпроти себе, відповідають особі в парі. Потім внутрішнє коло пересувається на одну особу вправо, таким чином кожне наступне питання випадає на нову пару.

**ПРИКЛАДОВІ ПИТАННЯ**
- Віддаєш перевагу собакам чи котам?
- Що ти любиш робити у вільний час?
- Що тобі найбільше не подобається у школі?
- Куди б ти хотів/хотіла поїхати на канікули своєї мрії і чому?

- Якби ти міг/могла жити в будь-якій точці світу, яке б місце ти вибрав/вибрала?
- Яка твоя улюблена страва іноземної кухні?
- Чого ти боїшся найбільше?
- Якби ти не народився/народилася у своїй країні, де б ти хотіли це зробити і чому?
- Дівчата/хлопці якої національності чи раси тобі подобаються найбільше?
- З якої країни ти б хотів/хотіла мати дружину/чоловіка/партнерку/партнера?
-

*Вправа присвячена «ламанню криги» – організації коротких* 30-*секундних розмов із наступною зміною співрозмовника. Високий темп і велика різноманітність роблять цей досвід більш привабливим. ВАЖЛИВО: особливо на початку теми для розмови повинні бути легкими, з часом ми можемо ставити більше «особистих питань». Звичайно, що не є проблемою, якщо учасники не хочуть відповідати. Оскільки всі говорять одразу.*

3. **Давайте познайомимося - Групова діяльність - "Пліт"**
Ведучий визначає простір. Учасники пересуваються у просторі, рівномірно у ньому розташовані. Кожен ходить у своєму напрямку, у своєму темпі, окремо, але важливо, щоб група заповнила всю кімнату... Не повинно бути вільних місць. Час від часу ведучий каже «стоп», тоді група може подивитись, де є «дірки» - порожні місця. Прагнемо до ефекту: рівномірно розподіленої групи, яка постійно рухається і заповнює собою весь пліт. Тоді пліт не потоне. Не може бути так, щоб у нас з одного боку було більше людей, тоді пліт перехилиться і всі потонуть.

**Варіант А. Різний темп**
Учасники вільно ходять по кімнаті в будь-якому напрямку. Лідер має «чарівний» повзунок, який прискорює та сповільнює темп групи за шкалою від -10 до +10, де +10 – найшвидший темп, а -10 – найповільніший (це не означає, що учасники на -10 не рухаються, але намагаються рухатися якомога повільніше). Ведучий керує темпом, дотримуючись усіх описаних вище правил «плоту». Вправа поєднує вміння зосереджуватися на командах з руховою активністю. Під час завдання чітко видно рівень інтегрованості та взаємної пильності учасників групи.

**Варіант Б. Задачі та фігури в просторі**
*Важливо: кожен наступний варіант вмикаємо лише за умови успішного виконання попереднього варіанту*
Пересуваємося в просторі кожен у своєму напрямку, у свій бік. Учитель дає різні команди, на які учасники реагують: створюємо

коло/трикутник/знак питання/знак оклику/крапку/літеру «W», «K» тощо або, по мірі розвитку вправи, конкретні ситуації, наприклад: школа, похорон, супермаркет, весілля, зоопарк ...
*Важливо: під час роботи учасники не спілкуються між собою, йдеться про спостереження та співпрацю на основі дії. Вправа зазвичай активізує всіх учасників, особливо якщо вони не говорять однією мовою.*

**Варіант** C. Stop and hop - **концентрація та креативність**
Вільно ходимо по кімнаті. Учасники запам'ятовують п'ять команд. «Один» — це «стоп». Треба зупинитися в позиції, в якій ведучий вас застане. «Два» — це «хоп». На слово треба підстрибнути. «Три» — «сидіти», «чотири» — «лежати», «п'ять» — «робити, що хочеш». Останній варіант залишає учасникам свободу дій. Під час виконання вправи всі пересуваються по кімнаті, а ведучий подає команди в різному порядку. Він подає їх у зашифрованому вигляді (тобто «Один», «Два» тощо, а не «Стоп», «Хоп» ...). Також можна додавати учасникам різні теми: зараз вам дуже весело, у вас дуже важкі черевики, вам сумно тощо.

4. **Скульптура/фігури/малюнок у колі** (вправу можна виконати під музику)
Ми стоїмо в колі. Вибираємо добровольця - особу A. Особа A стає в середині кола в певній позі і завмирає в стоп-кадрі, потім до неї приєднується наступна особа - Б і стає поруч з A в якійсь позі і також завмирає в стоп-кадрі (можна сказати, що B коментує своєю позицією позицію A). A і B утворюють скульптуру. Тоді особа A виходить, залишаючи особу Б одну, і повертається на своє місце. Потім до особи B приєднується особа C, «добудовується». Вони створюють скульптуру тощо... Особа C виходить, приєднується особа D тощо...

Після одного раунду, в якому беруть участь всі учасники, створюючи прості абстрактні скульптури, ми починаємо працювати над конкретними темами. Для початку щось приємне і просте, наприклад, скульптура під назвою школа, 7-С клас тощо, пізніше ми починаємо створювати тематичні скульптури навколо завдання майстер-класу, наприклад: міграція, держава, дружба, допомога, подорож, війна, втрачений дім.

*ВАЖЛИВО: Можна створювати скульптури з двох, трьох осіб, а також скульптури, що складаються з цілої групи, де окремі особи приєднуються до заданої теми по черзі. Тоді створюється велика колективна картина.*

***Варіант розширений**: спочатку учасники створюють скульптури, стоячи в колі. Потім створюють скульптури у фронтальній лінії (так*

*звані картини – фотографії*). *Ведучий фотографує пропозиції на телефон і показує учасникам їх роботи*.

ПЕРЕРВА
(*Якщо молодь хоче працювати, що, незважаючи на перший погляд, часто буває під час майстер-класу, ми продовжуємо заняття і не робимо перерви*)

**Частина** II. **Теорія**

1. **Введення**
Сідаємо в коло. Лідер запитує групу:

- Чи хтось із вас переїжджав? Звідки/куди?, які емоції супроводжували переїзд, може хтось хоче поділитися історією свого переїзду?
- Звідки ваша родина/предки? Чи вони з однієї місцевості?

*Міграції – явище не нове. Люди завжди переїжджали, найчастіше в пошуках безпеки, яка гарантує виживання, кращих умов життя, краще організованого суспільства. Причини міграції різноманітні. Одна з них - любов. Вибір партнера часто пов'язаний з міграцією. Ми більш мобільні, ніж наші батьки чи бабусі та дідусі* (*бюджетні авіалінії, Інтернет, гугл-перекладач*), *і тому ми мігруємо все більше і більше*.

2. ***З чим у вас асоціюється***...
***а***) *Ведучий роздає учасникам* 4 *дошки* (*аркуші А*3) *зі словами*: ***ПОЛЬЩА***, ***БАТЬКІВЩИНА***, ***МІГРАЦІЇ***, ***БІЖЕНЦІ***. *Розділяє групу на* 4 *команди так, щоб кожна команда сиділа біля одного з аркушів. Потім просить учасників записати на папері всі асоціації, які у них виникають із цим словом. Команди мають на це* 90 *секунд. Після закінчення цього часу відбувається вимінювання аркушів, щоб кожна команда могла записати асоціації до кожного слова*.

*ВАЖЛИВО*: *Всі записані асоціації будуть корисні в подальшій роботі. Ведучий закликає учасників не соромитися того, що спадає їм на думку. Ведучий дозволяє учасникам записувати всі свої ідеї, навіть ті, що мають негативне значення та межують із мовою ворожнечі. Ведучий не оцінює твердження, записані учасниками. Дуже важливо, щоб учасники відчували себе в безпеці і могли висловити все, що вони знають або чули про це, навіть те, з чим вони особисто не згодні*.

**б**) Після виконання завданням сідаємо знову в коло. Обрана особа зачитує вголос усі записані асоціації зі словом **ПОЛЬЩА** (зазвичай це завдає найменших проблем учасникам, і асоціації не є радикальними чи суперечливими). У момент нерозуміння, сумніву чи суперечки ведучий просить людину, яка написала асоціацію, пояснити свої

наміри чи контекст.

**в**) Потім ми читаємо вголос асоціації зі словами: **МІГРАЦІЇ ТА БІЖЕНЦІ**.
Після прочитання та обговорення асоціацій ведучий запитує, яка різниця між мігрантом/мігранткою і біженцем/біженкою (*часто обидва терміни плутають, а асоціації схожі, у випадку цих слів також частіше з'являються агресивні або ненависні асоціації*).
Ведучий намагається заохотити якомога більше учасників висловитися. Якщо молодим людям важко поділитися думками або якщо інформація повторюється, він ставить допоміжні запитання:
• Звідки прибувають біженці і біженки? З яких країн?

• Чому вони залишили свої домівки?

• Чому багато біженців і біженок прямують до Польщі/Європи?

• Як ставляться до біженців і біженок важливі для вас люди, авторитетні?

• Як ви думаєте, скільки біженців/біженок живе в Польщі?
*З початку війни до Польщі прибуло понад* 9,206 *мільйона людей, тікаючих від війни*.
15 *січня з Польщі в Україну виїхало* 25,8 *тис. осіб. Люди. Загалом з* 24 *лютого в Україну повернулося* 7,357 *млн осіб*.

• Скільки іноземців проживає в Польщі?
*За оцінкою Головного статистичного управління від* 2020 *р., у Польщі на той час перебувало понад* 1,3 *млн українців, а все іноземне населення становило понад* 2,1 *млн осіб* (*Головне статичне управління*, 2020).
*Оцінюючи присутність українських громадян у Польщі на середину жовтня* 2022 *р, належить рахувати, що їх було близько* 2,0-2,2 *млн. Ця група складалася з двох підгруп*: *тих, хто проживав у Польщі до початку війни* (*приблизно* 1,1-1,2 *мільйона*) *та біженців війни* (*приб мільйон*).

• Іноземці якої національності проживають у Польщі?
*Крім згаданих українців, до основних груп іноземців з-поза ЄС, які проживають у Польщі, належать громадяни країн Східної Європи*: *білоруси, грузини та молдавани. Також динамічно зростає кількість філіппінців, індійців, непальців, турків, узбеків і вихідців з Бангладеш. У* 2021 *році зареєстровано майже* 2 *млн. повідомлень на роботу і видано понад* 570 *тис. дозволів на роботу*.

• Подумайте, чому людям доводиться залишати свої домівки?

*Біженцями часто є люди, які тікають від війни, а також поганого ставлення в місці їхнього проживання через їхню релігію, етнічну приналежність, колір шкіри, сексуальну орієнтацію... Деяким людям доводиться тікати внаслідок зміни клімату, наприклад, коли в місці проживання стало занадто засушливо і не вистачає води для пиття та виробництва їжі.*

• Подумайте, чому люди не люблять біженців?
Найчастіше їх просто бояться - це люди, які здаються нам дивними, інакше вихована, мають інші звички ... Не дивно, що спочатку ми можемо не зрозуміти один одного. Це нормальний людський механізм, і немає нічого поганого в тому, щоб боятися невідомого. Однак страх не є виправданням ворожої та агресивної поведінки по відношенню до інших людей.

г) Наприкінці читаємо асоціації з гаслом **БАТЬКІВЩИНА**.
Як і раніше, після читання та обговорення вчитель запитує про відмінності між БАТЬКІВЩИНОЮ та ПОЛЬЩЕЮ (Асоціації з обома словами також часто однакові).
Розмову про Батьківщину, Польщу, міграцію та біженців можна завершити запитаннями:

- Чи група вважає, що Польща перетворюється на мультикультурну країну?
- Що для нас означає факт, що серед нас стає все більше людей іншого походження?
- Як вважаєте, це добре чи погано, чому?

3. **Теорія в дії**
**Привітання / емоції**
*Ці вправи, незважаючи на свою простоту, викликає проблеми в багатьох розділених, конфліктних класах. Тоді варто поставитися до них як до театрального завдання. Учасники не повинні бути собою, вони лише «грають», що подобаються один одному, або грають, що вітаються один з одним.*

Ми формуємо дві групи, які стоять навпроти себе в двох рядах на відстані кількох метрів. Особа А (перша з однієї групи) і особа Б (перша з другої) підходять до себе, зустрічаються посередині кімнати і (дуже важливо) дивляться один одному в очі, після чого вітаються.

а) Спочатку вітаємося тільки словом: «Привіт!» (можна використовувати різні мови, якщо група етнічно та мовно різноманітна). Давайте перевіримо, як працює, наприклад, розмова польською та українською одночасно. Якщо цього буде недостатньо або не створюватиме зв'язку, давайте перейдемо на мову, яка не

буде емоційно навантаженою для жодного з учасників, наприклад, англійське «Hi» або іспанське «Hola». Давайте подивимося, як працюють привітання різними мовами.

б) Тоді до вербального варіанту «Привіт!» додаємо рукостискання. Спочатку ми потискаємо руку з симпатією, приязню, потім з огидою, страхом, гнівом, любов'ю.

в) Додаємо наступний або змінюємо елемент вітання після того, як уся група привітається.
Потім ми змінюємо слово з "Привіт!" на "Ти мені подобаєшся!" і досліджуємо варіанти цього привітання кількома мовами, наприклад, англійською «I like you!».

г) Перевіряємо інші привітання, наприклад: «Ти мені не подобаєшся!», «Я люблю тебе!», «Геть звідси!», «Посміхнись!». Потім, якщо група вже звикла і відкрилася, ведучий пропонує використовувати вищезазначені вітання в різних поведінкових ситуаціях, наприклад:
- Учасники підходять один до одного і обіймаються;
- Учасники наближаються один до одного, але заховують відстань;
- Учасники підходять один до одного, намагаються встановити контакт, але в останній момент відмовляються.

*Вправа чудово показує відносини та те, наскільки емоції дефінюють мову, яку ми використовуємо. Слова не завжди мусять відображати наші почуття.*

*ВАЖЛИВО: Можна вводити багато різних варіантів, іноді екстремальних або абстрактних, наприклад, учасники підходять один до одного, обіймаються - при цьому кажуть «Я тебе ненавиджу!».*

*ВАЖЛИВО 2: Провівши десятки майстер-класів з цією вправою, я знаю, як важко молодим людям стати навпроти себе, подивитися співрозмовнику в очі і навіть сказати «Привіт!». Тому в цій вправі не варто поспішати. Немає необхідності тиснути на учасників. Потрібні лише уважність і терпіння, тоді і відбуваються прекрасні ЗНАЙОМСТВА.*

В кінці всі стаємо в коло і кричимо одночасно «Привіт, ти мені подобаєшся!» і т.д.

**Підсумок занять**:
Що для вас було важким? Що принесло вам задоволення? Що сподобалось?

Iceland Liechtenstein Norway Active citizens fund

Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

# PS.

## Zaproś nas do swojej szkoły/placówki!

Jednorazowo lub na cykliczne warsztaty

youplanculture@gmail.com

884 180 143

**Запросіть нас до вашої школи/закладу!**

Одноразово або для циклічних семінарів

youplanculture@gmail.com

884 180 143

YOU PLAN CULTURE

caritas GDAŃSK

MUZEUM EMIGRACJI GDYNIA ul. Polska 1